

సమాలించు

భూతాదు సాంస్కృతిక పక్షపత్తిక
సంపాదకుడు: విద్యాన్ బుల్సు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 4

రాజ్యం పోషించుము 1-5-1981

సంచిక 13

—* ఈ సంచికలో *—

- 1) కావ్యవిమర్శ - వేదాటి రఘుపతి.
- 2) తెలుగు కవులు - ఏడుపు వర్ణన.
- 3) పోరన - భక్తికవిత్వావిర్భావము.
- 4) పురాణములు - భక్తి.
- 5) ఆలోచనాలోచన కాంతివలయంలో మహాకవి దాశరథి మానవతాపథం !!
- 6) కవిగా అప్పకవి ప్రతిభ.
- 7) ఈపక్షంలో.

1—5—31 సంచికలో భూర్జుతి కవితా మాధుర్యము, మిశికవిత - మొదటిరత్న పరిశీలన గ్రంథం, తెనాలికవులు - సాహిత్య సేవ్యం, కవిత్యం - అందమైన అబద్ధం మొదలగునవి ఉంటాయి.

—* 1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును *—

చందా

సంవత్సరమునకు రు. 12—00

అర్ధసంవత్సరమునకు రు. 6—50.

విడిప్రతి 60 పై.

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V T J College, Rajahmundry

సంపుటము 4

రాజమహేంద్రవరము 1-5-1981

సంచిక 13

‘కావ్య విమర్శ’ - వేదాంత రఘుపతి

- శ్రీ వి రఘుపతి

పాశ్చాత్య సాహిత్య ప్రభావం వలన విమర్శప్రక్రియ మన ఆంధ్ర సాహిత్యంలో ప్రభిలింది కాని ప్రాచీనకాలంకాలం కారికల దృష్టిలో కూడ ఈ విమర్శ ప్రవృత్తి లేకపోలేదు. వారు ‘మిమాంస’ అన్న పదము, చర్చ, విచారణ అన్న పదాల, ఈ అర్థములోనే వాడినారు. ‘వి’ పూర్వక ‘మృక్’ ధాతువునుండి ‘విమర్శ’ అన్న పదమేర్పడుతుంది. గ్రీకు భాషలో, ‘క్రిటిక్’ అన్నది విమర్శ అర్థములోనే ఉండి, దానినుండి ‘క్రిటి సిజమ్’ అన్న ఆంగ్లపదము ఏర్పడినది కావ్య గణనోపవిచారణమే విమర్శ పద ప్రయోగార్థము. నిత్యజీవితమున మంచి చెడులు తెలియజేయు ప్రతి సందర్భమున ఈ విమర్శ పదము వాడుతున్నట్లుట కని, సారస్వత సంబంధిగా ఇది రూఢమైనది.

కవి, సృష్టికి వ్యాఖ్యాత కాగా, విమర్శకుడు కవికావ్యమునకు వ్యాఖ్యాత అగు చున్నాడని కవిత్వం సృష్టించు సంబంధి, విమర్శ మేధాసంబంధి కావ్య తత్త్వమును వివేచించి, దాని లక్షణములను పరిశీలిం, తద్వైశిష్ట్యాను నిర్ణయించుటయే కావ్య విమర్శ గణనోప విచారణ మను బట్టి విమర్శ మూడు విధములుగా విభజింపవచ్చును. గుణములను గుణములుగా, దోషములను దోషములుగా

విమర్శించుట ఉత్తమనియు, గుణములు మాత్రమే పేర్కొని దోషములను కప్పి వుచ్చినచో మధ్యమమనియు, గుణములను దోషములుగా దోషములను గుణములుగా పేర్కొనుట అధమ మనియు అన్నారు. కాని కావ్య విమర్శ అన్నది గుణదోష ముల నున్నవాని నున్నట్లుగా వివరించు నపుడే అది సమగ్రమైన విమర్శ అని పించుకొనును. విమర్శ కాస్త్ర మనియు, శిల్పమనియు, ఉభయాత్మక మనియు వివిధములు కలవు. సారస్వ విమర్శలో, కాస్త్ర పద్ధతిని పరిశీలించుట, ఆలంకారిక పద్ధతిని పరిశీలించుట అని ద్వివిధములు కలవు. కావ్య మౌఢ్యంతము విచక్షించి, తత్కావ్యగత గుణదోషములకు గూర్చి పక్షపాత రహితముగ అభిప్రాయములు తెలియజేయుట కాస్త్ర పద్ధతి ఇక కావ్య మందలి ఒక పద్ధతయేగాని అని ఆలంకారిక నియమానుసారముగా సాగినచో లేదా అని పరిశీలించుట ఆలంకారిక పద్ధతి. ఈ ఆలంకారిక పద్ధతిని కేవలం దోషములను చర్చించుట కలదు ‘ప్రయో దాధిమతా మపి’ అని నానుడి కలదు. ఎంతటి వాడికైనా ఎక్కడో ఒకచోట తప్పుటడుగు చేయక తప్పదు. అందు కొరకే ‘కావ్యాలాపాంశ్చ వర్తయేత్’ అని శ్లోతి వాక్య మేర్పడింది. కాని

‘విశ్వక్రేయః కావ్యం’ అన్న సర్వజనా మోద వాక్యము ఆశ్చర్యత వాక్యాన్ని ఖండిస్తూనే ఉంది.

విమర్శనము యొక్క ప్రధాన ప్రయోజనం మహాకవుల గ్రంథతత్త్వమును సామాన్యులకు అంద చేయుట కవి అర్థమును బట్టి ప్రయోగించిన శబ్దములకు, విమర్శకుడు శబ్దమును అక్రయించి, అందులో అంతర్ని గూఢమైన రసానం దార్శనవసితాన్ని అందిస్తాడు దీని ద్వారా ఆ కావ్య ప్రాశస్త్యమునకు విమర్శకుడే కారణమవుతున్నాడు. గుణ దోషములు ఉన్నవి ఉన్నట్లుగా చెప్పట వలన, భవిష్యత్కాలమున దోషసహిత కావ్యములు వెలుగుడుటకు ఆస్కారముం డదు కవి కన్న విమర్శకునకు అధిక పొండితీ విభవము అరడము కావ్యమున ఔచిత్యం. పాత్రపోషణం, రసపోష ణం, రచనా పద్ధతి, ఆలంకారిక నియ మాల మొదలగు సర్వలక్షణముల సమగ్ర విజ్ఞానము విమర్శకునకు కలిగి యుండ వలెను అప్పుడే కావ్య విమర్శన యోగ్యత ఏర్పడును. ఉత్తమ కావ్య నిర్ణయము విమర్శకులన తెలిసి, వాటికి పరించుకొనుటకు - కృత్యధిలేని సాహిత్య ప్రేములకు అవకాశము లభించును విమర్శకుని భావనా బలం వలన, కవితా

వ్యాపారంలో మునిగిన కవిరచనలో అప్రయత్నంగా దొరలని పదాలని విశేషా ర్థాలు కలిగించి, ఆ కవికి సత్కీర్తి పెందించగలడు. ఇంతటి ప్రయోజన వంతమైన విమర్శను గురించి కేవలం రంధ్రాస్వేషణమే విమర్శ వని, అన్న అనాలోచిత అవగాదం మోపినారు.

విమర్శకుడు కవితా హేతువులైన ప్రతిభావ్యుత్పత్తి - అభ్యాసములు కలిగి ఉండవలయును రాగ ద్వేషముల కతి తుడై, నిష్పక్షపాతముగా విమర్శ కొనసా గించవలెన సానుభూతి కలిగి, కవి దేశ కాల పరిస్థితులను గురించి విమర్శకు త్రాసు కొనవలయును. నిశిత పరిశీలనాదృష్టి, అస మానపాండితీ ప్రకర్త విమర్శకునకు తప్పక కలిగి యుండవలెను. అన్య భాషా సార స్వత పరివయం కూడ అర్హత ఈర్ష్యా వేశములకు అతనిలో ఏమాత్రం తావు ఉండకూడదు ఈలక్షణాలు కలిగి ఉన్న పూర్ణ విమర్శకుని కావ్యవిమర్శ సమగ్రమై సర్వజన సమ్మతిని అందుకొగలదు

ఏ గ్రంథమున కా గ్రంథమే ప్రమాణ ముగా తీసుకొన వలెనే కాని ఒక దానితో వేరొక కావ్యమును పోల్చి విమర్శించుట ఉత్తమ విమర్శ లక్షణము కాదు. అజ్ఞానము అసూయ, పక్షపాతము మొదలగు వాటితో మిశ్రితముగా చేయు విమర్శ దుర్విమర్శ అనెను మహాకవుల గంభీర భావములు, ధర్మసూక్ష్మసూత్ర ములు, ధ్వని ప్రాయంగా విజరించినవి అవగతము చేసుకొక, వానిని దోషము లుగా కేర్పొగలు దుర్విమర్శ అనెను కావ్యములోని గుణ లేఖమును గాని ప్రశం సింపించుట ఉత్తమ విమర్శకుని లక్షణం కేవలం దోషములు వెలువరించుట అని వేకం అందుకే నన్నెచోడుడు,

‘కావ్యవిడిచిన రసమున కెరిగిరాక
పిప్పిరిగెడి ఈగలపెల్లవోలే’

తెలుగు కవులు - ఏడుపు వర్ణన

- శ్రీ విట్ట వేణుగోపాల్, ఎం.ఏ.

ప్రపంచమునందు సృష్టి ఆద్యంతములు ఏడుపుతోనే ప్రారంభమై ముగియు చున్నవి ‘విభావానుభావ వ్యభిచారి సం యోగాద్రస నిష్పత్తిః’ అని భరతుడు రససూత్రమును నిబంధించెను. విభావాను భావ వ్యభిచారులయొక్క సంయోగము వలన రసము నిష్పన్న మగును అట్టి రసములు

‘ధర శృంగారము హాస్యము
కరుణయు వీరము భయానకము భీభత్సం
బురు రాద్ర మద్భుతము కాం
తి రసంబును రసము అనగ దనరం
గృతులన్’

అని తొమ్మిదిగా చెప్పబడుచున్నవి. ఇందు క్రమముగా శృంగార, హాస్య, కరుణ, వీర, భయానక, భీభత్స రాద్ర, అద్భుత, కాంతము లను తొమ్మిది రసము లకు క్రమముగా రతి, హాస, శోక, యత్న భయ, జగుప్సా, క్రోధ, విస్మయ, శమ ములు స్థాయిభావములు. కాఁగా కరుణ

అని గుర్తిమర్శకుని దృష్టిని చూపించి నాడు.

కవి కన్న ఉన్నత వీరమలంకరించిన విమర్శకుని గరుడర మగు బాధ్యత ప్రశంసనియు పుష్పమెంత రసవత్తిర మైన దైనను విమర్శకుడు లేక దానికి వ్యాప్తి లేదు. సాహిత్యక్షేత్రమునందు తలపెత్తు కలుపు మొక్కలు వేరు చేసి రమ్యమైన కావ్యపుష్పములు పుష్పించి, ఫలవంతి మగుటకు కృషిచేయు తోట మాలి విమర్శకుడని, అనారోగ్యకర మైన సాహిత్యమును రూపుమాపి చచ్చా హిత్యము వర్ధిల్ల చేయు దివ్యోపధము విమర్శయని గుర్తించడగును.

రసమునకు స్థాయిభావము శోకము సం స్కృతములో ఆదికావ్యము రామాయణ మును వ్రాసి చిరయశస్వీ యైనవాడు వాల్మీకి. క్రాంచ మిగునములో నొక దానిని గూలనేసిన నిషాదునిఁ గాంచిన వాల్మీకి నుండి వెడలిన శోక మిది.

‘మానిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వ
మగమ శ్వాశ్వతీ స్సయాః
యత్రాంచ మిగునా దేక
మవధిః కామ మోహితమ్

ఈశోకమే శ్లోకముగా మారినది. శోక ముచే బీకార్గత మైన యీ వాక్కు శ్లోకమై సంస్కృతభాషా రచిత కావ్య మైనది ఈవిధముగా కవిత్వము శోక ముతో నారంభమైనది. అట్లే సృష్టిలో జననము శోకముతోనే ప్రారంభ మగు చున్నది. ఇట్టి శోకమును తెలుగు సాహిత్యమునందు పలువురు కవులు పలురకము లుగా వర్ణించి తనివి చెందిరి. అట్టి వారి ఏడుపు వర్ణనల నొక్కడ పరికింతము.

ఆదికావ్యమగు ‘ఆంధ్రమహాభారతము’ నందు నన్నయ్య ఏడుపును చక్కగా వర్ణించినాడు. పాండవులు అక్కయింటిలో జచ్చినారను వార్త వినిన ధృత రాష్ట్రుడు ఏడ్చిన విధము.

‘బాధిత శత్రువర్గ లగు

పాండు కుమారుఁ డుభివార్త మ

ర్తాధములైన సౌబల ది

నాధిపనూనులయొద్ద నపు డు

శోధను డాదిగాగ సుతు

లన్న సభన్ విని దుఃఖితాత్ముడై

యాధృతరాష్ట్రు డా వజచి

నట్లటచెన్ వివిధ ప్రలాపుడై.

బాధింపబడిన శత్రువర్గము గల పాం డవుల మరణ వార్తను వినిన ధృతి రాష్ట్రుడు శకుని, కన్దుడు, దుర్యోధనుడు లన్న సభలో దుఃఖితాత్ముడై వివిధ

జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షిపక్షిక

ప్రలాపములతో 'అవు' అంటున్నట్లు చెప్పిన వర్ణించెను సుతిమరణమునకై వీడ్చిన యీతని ఏడుపు నోరులేని పశువగు అవు అరపువలె నుండెనని సహజ దీనారావ మును చిత్రించినాడు.

కవిబ్రహ్మ యగు తిక్కన ద్రోణపర్వ మానందు అభిమన్యుడు మరణించిన ఘట్ట మున అర్జునుని ఏడుపు వర్ణన కలదు.

'హేయన ధర్మరాజ తన

యాను నన్నెడబాయ నీకు జ న్నే యను దల్లిసేప జను '

నే యను, కృష్ణుడు వీడెవచ్చెరా వే యను నొంటి వోక దగ

వే యను నే గతి బోవు వాడ నే నో యభిమన్యుడా యను బ్ర

యోక్తుల నుత్తర జేర్పవే యనున్.'

ధర్మరాజ తనయా నన్నెడబాసి పోవుట నీకు తెగునా ఒంటరివై పోవుట తగునా ఉత్తరతో ప్రియమైన మాటలు పలుకు మని లోకసహజముగా వర్ణించెను తిక్కన స్త్రీపర్వమునందు ఏడుపు వర్ణనను మిగల వర్ణించెను.

ప్రబంధ పరమేశ్వరుడగు ఎఱ్ఱన తన ఆరణ్యపర్వము నందు ఏడుపు చక్కగా వర్ణించినాడు రామంవణులకు యుద్ధ మారంభమైనది లక్ష్మణుని చేతిలో ఇంద్రజిత్తు మరణించినాడు. రావణుని ఏడు పిట్టన్నది.

తనయుని మరణం జేర్పడ

నిని దశకంధరుడు శోకవివశుండై బో

రన బాష్పము లాలకగ హ

యనుచుం బదినోళ్ళు దెలిచి యటచెం

బెలుచన్.

శోకముచే వివశుడై పదినోళ్లు తెలిచి హే' యనుచు బోరున బాష్పములు రాలగా మిక్కిలి బిగ్గరగా వీడ్చినట్లు.

లంకపై రాముడు దండెత్తినాడు గణరంగమున లక్ష్మణునిచే ఇంద్రజిత్తు హతయ్యెనాడు సులోచన దుఃఖము రంగనాథ రామాయణమున

'హే ప్రాణ నాయక హే జీవితే

హే ప్రాణనాయక ఆజిలో నెదిరి

యేపార నిన్ను జయించె నేనరుడు

చూపొపజాలక మలకగా జూచి

పాపపుబ్రహ్మ యీ పట్ల నిద్దఱిని

బాపంగ దగునె చాత్పర్యంబు లేక

మనసునగల యట్టి మమత రెట్టింప

నలయుచు సొలయుచు నసురుసురనుచు

లలిదూలి యజ పుష్పలతక చందమున

జని దశకంధు నాస్థానంబు జేరి

తన కన్నులను బాష్పతతులును దొరుగ

మదిరాక్షి యేడ్చుచు మమత రెట్టింప

హే ప్రాణనాయకా! నాథా! నిన్ను

జిలో గెలిచిన వీరు దెవరు? నీ రూపునకు

సహించని బ్రహ్మ యిట్లు నీ ప్రాణముల

బాపెనా? అని స్త్రీ జనోచితములగు

ఉస్సురుస్సులు తూలిపడుటలు స్రవించు

బాష్పధారలు చక్కగా వర్ణితములు

కాశీఖండమున శ్రీనాథు డీవిధముగా

వర్ణించెను. సుశీల విద్యాధరుని తన

భర్తగా తలచినది. ఆతడు మరణ మొంది

నాడు అప్పుడు సుశీల అతనికై

'కొగరి వసంతకాలమున

గోయల గ్రోల్చిన భంగినేడ్చెన

బ్బిసరునా నేత్రకొండ చటి

పెద్ద యెలుంగన వెక్కి వెక్కి వె

క్కిసమగు మన్య వేగమున

గాటుక కన్నుల నీరు పోనలై

యూసిరిక కాయలంతలు ప

యోధరముల్ దిగజారునట్లు గన్'

వసంతకాలము నందలి కోయిల వలె

ఉసిరిక కాయలంతటి ఆశ్రుకణము చను

గట్టుపైబడి స్రవించునట్లుగా పెద్దయె

లుంగుతో కాటుకకన్నులనుండి కన్నీళ్ళ

సోనలు ప్రవహించినవి శృంగారరస

పరిపూర్ణమై మక్కువ గల శ్రీనాథుడు

ఏడ్చునందు సైతము సైతద్యయమును,

కాటుక కన్నులను మరవలేదు.

భాగవతమున పోతన సరస్వతి నుద్దే

శించి, కాటుక కంటి నీరు చనుగట్టు

పయిన్ బడ నేల యేడ్చెనొ, యనియ

చిత్రకేతుపాఖ్యానము నందు

కుంకుమరాగ రమ్య కుచ

కుంభములన్ కడు కజ్జలంబుతో

పంకలమైన బాష్పములు

పాల్పడ మజ్జన మాచరించుచున్

గంకణపాణి పల్లవ యు

గంబున వక్షము మోదికొంచు నా

పంకరుహాక్షి యేడ్చె పరి

భావిత పంచమ సుస్యంగంబునన్

అనియు వర్ణించెను చిత్రకేతుని భార్య

కృతశ్శృతికి 'అంగీరసుని' దయచ

పుత్రోదయమగును తక్కిన చిత్రకేతుని

భార్యలు సంతాన సంతోష వికలదై

విషమిచ్చి ఆబాలుని సంహరింతురు.

చనిపోయిన బాలుని గని కృతద్యుతి

పైవిధముగా వీడ్చిన దట. కుంకుమరాగ

ముచే రమ్యమైన కుచములపై కాటుక

కంటిసీరు పడునట్లుగా ఎదను గ్రుద్దు

కొనుచు, కరకంకణములు ధ్వనించు

చుండగా తొమ్మిది బాడుకొనుచు

వీడ్చినది. ఇట్ల ఎదను గ్రుద్దుకొనుట, కర

కంకణముల ధ్వని వర్ణితములు. ఇది

అత్యంత స్త్రీసహజముగా నున్నది.

కర్మేంద్రియాలలో 'నయనము' ప్రధా

నము కావున ఈతడు కాటుక కన్నులను

వర్ణించినట్లు లోచుచున్నది.

కృష్ణ నిర్మాణఘట్టమున అర్జునుడు

దుఃఖించుచు ధర్మరాజుతో

మనసారథి మనస చివుడు

మన వియ్యము మనసఖుండు మన

బాంధవుడున్

మనవిభుడు గురుడు దేవర

మనలను దిగనాడి చనియె మను గాధికా !

అని కన్నీరు కరతలంబున దుడిచికొని

గద్గదస్వరమున నిట్టార్పులు నిగిడించుచు

పలికినాడు. కన్నుల్లో కన్నీళ్ళు సుడి

వడు చుండగా దుఃఖమును హృదయము

నందే యణచుకొనిన అర్జునుని ధీరహృద

య యుగ్మముగా వర్ణించినాడు

మనుచరిత్రయందు పెద్దన వరూఢుని-
 పాటున కింతులోర్తు రే కన్న
 పారహితాత్మక! నీవు త్రోవని
 పోతు భవన్న ఖాతురము
 సోకె, గనుంగొను మంచు జూపియ
 గ్నాటల గంధి వేదన నె
 పం బిడి యేడ్చె గల స్వనంబుతో
 గాడిన విచ్చు గుబ్బుచను
 మిట్టల నశ్రులు చిందువందగన్.
 మగవారి పాటుల కాడువారు ఓర్పు
 నగలరాని అని నఖాంక సహిత కుచ
 వయసు చూపి, ఆపాటలగంధి కలస్వ
 మతో చనుగట్టుపై నశ్రులు చిందు
 ట్లుగా వీడ్చినది.
 తోపొద్దిత్తరా లగు తిమ్మనగారి
 త్యభాసు
 ఈసునబుట్టి దెందమున
 హెచ్చిన శోకదవానలంబుచే
 గాసిలి యేడ్చె ప్రాణవిభు
 కట్టెడుటన్ లతాంగి పంకజ
 శ్రీ సఖమైన మోము పయి
 చేలచెరంగిడి బాల పల్లవ
 గ్రాస కవాయకంఠ కల
 కంఠ వసూకలకాకలీధ్వనిన్
 చిగురాకులు మెక్కి మత్తిలివ కోకిల
 వలె మనోహరముగా నేడ్చినట్లు ముద్దు
 పలుకుల తిమ్మన వర్ణించినాడు.
 విరహబాధలో నున్న శ్లేషకవితా
 చక్రవర్తి యగు భట్టుమూర్తిగారి గిరిక
 'అజాబిల్లి వెలుంగు వెల్లికల డా
 యన్ లేక, రాకా నికా
 రాజశ్రీ సఖమైన మోమునఁ బటా
 గ్రం బెత్తి, యెల్లైతియా
 రాజీవానన యేడె, గిన్నర వధూ
 రాజత్కరాంభోజ కాం
 భోజీ మే' వివంచితారవసుధా
 పూరంబు తోరంబుగాన్.

రాయలవారి కాలమున ప్రజలకు సుం
 గీతముపై గల మోజును దృష్టియందుంచు
 కొనియో లేక కాంభోజరాగము శోక

రసంగమోని సంగీతి నిష్ఠాతు డగు భట్టు
 మూర్తి గిరికను కాంభోజరాగమున
 నేడ్చించెను.

విశ్వామిత్రుని యాగరక్ష జారమై
 రాముని పంపించిన అయ్యారాజు రామ
 భద్రుని దశరథుడు

'కానక గన్న సంతానము గావున
 కానక గన్న సంతానమయ్యె
 నరయ గోత్ర విధానమై తోచుగావున
 నరయ గోత్ర నిధానమయ్యె నేడు
 ద్విజవలాదగణవర్ధి ఘండమై గావున
 ద్విజశిలాదరణవర్ధి ఘండయ్యె
 వివిధాగమాంత సంవేద్యుడయ్యె
 వివిధాగమాంత సంవేద్యుడయ్యె

కానక కన్న సంతానము కానకు
 కన్న సంతానమయ్యెననియు, ద్విజుల
 నాదరించు వాడు ద్విజ కులతతుల
 నాదరింప నేగె ననియు శ్లేషలో దుః
 ఖించెను. విన్యాయందు స్పర్ధగలరాయల
 కాల మగి, బౌచిత్యా సౌచిత్యములు
 పాటించక దశరథుని వీడ్చును శ్లేష
 యందు వర్ణించెను.

తెనాలి రామకృష్ణుని నిగమశర్మపా
 శ్యానమున

'తన గృహమిట్లపత్తి పశు
 దారధనాదులతోడ మ్రగ్గగా
 గని వెఱగంది కన్నగవ
 గ్రంథల ముంతల బోసిట్లు బో
 రన గడు బాష్పపూరములు
 గ్రమ్మగనేడుచు మూర్ఛవోయి య
 ల్లన తెలిసెన్ వినిందిత కు
 ల వ్యవహార వనోబలంబునన్ '
 గలదు.

తావలచిన మాలకన్య అగ్నికామలి
 కాగా చూచి కన్నుల రంధ్రముల నుండి
 ముంతలతో గ్రుమ్మరించినట్లు అధిక
 బాష్పధారల వెలయించెను. ఇట్లు అధిక
 బాష్పధారలు ముంతలతో గ్రుమ్మరించి

నట్లనుటను బట్టి నిగమశర్మ గుండెలోతు
 లలోని వేదన వ్యక్తమగుచున్నది

శంకరకవి హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమున
 లోహితాస్యుడు మరణించగా చంద్ర
 మతి వీడ్చిన విధ మిది.

'అకటా చేరెడు నేలకుం దగడె స
 ప్రాంబోధి వేష్టిధవ
 త్సకల ద్వీప కలాప భూపమటూం
 చత్వద్యరాగోజ్వల
 ప్రకటానర్థ శ నిర్దళ త్క్రిరణ శుం
 భ త్వాదుడైనట్టి, రాజకుమారుండు .

సప్తసముద్ర పరివేష్టిత భూవలయముం
 దలి రాజుల మవటములందలికిరణ ప్రసా
 రముచే నలంకరించబడిన రాజకుమారుడు
 చేరెడు నేలకుదగడాని అని రాజరీవిని వెల
 గెను. గుక్క తిరుగకుండా ఏక బిగిని
 ఏక సమాసమునందు వీడ్చించినా డీ కవి.

వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిగారి
 ప్రతాపరుద్రీయమున ప్రతాపరుద్రుని
 బంధించి తీసికొని పోయిన పిదప విద్యా
 నాథుడు గోదావరిని గని దుఃఖించెను.

'నేనరకేడ్చె డేల యర
 వింద సఖ ప్రతిమారుజాస్యమున్
 మాసికొనంగ శైవలపు
 మూర్ధజముల్ గడుగారి నూర్చుచున్
 భాసుర పీచికా త్రివలి
 పైపయిదోప రథాంధయోక్ సస్త్రో
 చ్ఛాస్యసము మీల మాధుకర
 ఝంకృతి మూల్గున నంచ యెల్లునన్
 గోదావరిని స్త్రీగా నూహించుచ
 అరవింద సఖుని ప్రతిరూపము ఎఱ్ఱబడిః
 ముఖమును మాసికొని నాచుచే కప్ప
 డి గాలితే నూరడింపబడుచు మో
 మాటికి దుఃఖపు అలలు పై పై బడగా
 చక్రవాకముల వంటి స్తనములు కదల
 నట్లుగా దీర్చు-ఉచ్చాస్యముల దీయుచ
 తు మృదల ఝంకారమువలె హంస
 మూల్గులవలె నుండ విద్యానాథుడు ద
 ఖించెన రాజు బంధింపబడుట నీ
 ప్రకృతి సైతము రోదించుచున్న దట

బుద్ధుడు సన్యాసియై వచ్చిన పిదప గనిన శుద్ధోధనుని దుఃఖ మిట్లున్న దని పింగళి కాటూరి కివులు సౌందరనంద మున వర్ణించిరి.

తడియారని కన్యవయస్
జాడియాటిన నోరు నాచు బుత్తునికై చే
డ్పడి యున్న వృద్ధభూపతి
తడబడుచున్ జేగవచ్చు
దనయా యనుచున్

లేకలేక కలిగిన నోములపంట సన్యాసియై రాజభాని కరుదెంచెను. తనయు నికై వృద్ధ భూపతి ఏడ్వనిత్యణములేదు. తడయాగని కన్నులలో పొయ్యాటిన నోరుతో తడబడుచు తనయుని దర్శన మన కరుదెంచెను ఇందు ఆత్మశ్రేష్టత మగు ఏడుపు లలితి పదములతో నల్లి నారు పతి నెడ బాసెన నుదరి విలాపము.

‘వలలో జిక్కిన జక్కవ
పులుగుంబలెడిందువడివపూవపుమనుచున్
విలపించు నామనోహరు
నెలుగుల్ చెవిపోకుచున్న వి నటికినాకున్’

వలలో జిక్కిన జక్కవలె వపూవపూ యని విలపించుటను భావించుకొనినది అన్న గారిముందు హృదయ గత భావ ప్రాకట్యమునకు కూడ నోచుకొనలేదే మా నందుడు మరి.

పిట్టలుగా మృగములుగా
బుట్టుండరి కాపమిచ్చి పోగూడదామే
మట్టే జంటం గాయక
చెట్టల గుట్టలను బట్టి జీవించుముగా

గౌతముడు నున్న పక్షులుగా బుట్టు మని కపించినను స్వేచ్ఛాయుతి జీవితం లమై యుండడివారి మనియు ఈ

(తిరువాయి 6 వేజీలో)

పోతన - భక్తికవిత్వావిర్భావము

- కుమారి ఎస్ అరుణకుమారి, ఎం ఏ

భక్తికవిత్వ అనాది ఒకటి కంటె మూమూలు కవిత్వం వేరు. భక్తి కవిత్వం వేరు కవిత్వానిక మూలము ఆనందము. కవిత్వము శబ్దార్థ ప్రధానమైనటువంటిదియు క్రి ప్రధానమైనది. అనేకమైన లాకి విషయాలను కథావస్తువు అను చేసుకొని రచింపబడుతుంది. భగవంతుని అనగావానకు దివ్య రీత్వ అనగావాన చేసికొనుటకు ఏలుగా కాండేది భక్తి కవిత్వము శేవల భగవదారాధన చేసికొనుటకు నిర్దేశింపబడినది ఈ భక్తి కవిత్వము తెలుగులో ఎప్పుడూ వివిధరీతిని చింది? సంస్కృతములో ఎట్లు ఆవిర్భవించినది?

వ్యాసుడు భారతమును రచించెను ఇది భక్తి ప్రధానమైనది. ఇది మహాభారత కావ్యము. ఆనంద పడుటకు మారుగ శిరోవేదన నొందించివాడు ఒదరికనము నంది తిరుగు చుండగా నారదుడు సాక్షాత్కరించాడు. నారదుడు వ్యాసుని, ‘యదేవా’ చేయు చుండెను

‘అందితమైన ధర్మవయ

మంబయు జెప్పితి వందిలోఁ నిం
చించుక గాని విష్ణుఁ ధ

లేర్పడ జెప్పవు ధర్మమల్ ప్రపం
శించిన మెచ్చునే గుణ వి

శేషము లెన్నినగాక నీకు నీ

కొంచెము వచ్చు పెల్ల హరిఁ

గోరి నుతింపమి నార్య పూజితా

హరినామ స్తుతి నేయు కావ్యము సువ

ర్ణాంభోజ హంసావళి

సురుచి భ్రాజితమైన మానస సర

స్ఫూర్తిన్ నలుంగొందు శ్రీ

హరినామ స్తుతిలేని కావ్యము విచి

త్రాధాన్యితం బయ్యు శ్రీ

కర్మమయిండ దయోగ్య దుర్మక నడ

త్కాకోత గర్వాతిన్

అనగా వ్యాసుడు తిరిగినాడు. శుక ముఖతః ఈ భాగవతం వినవన్న

‘నిగమ కల్ప తశోర్గళితం ఫలమ్

శుక ముఖా దమృతవ ద్రవ సమ్యితమ్

నిగమములు వేయుఁజదివిన

సుగమంబులు గావు ముక్తి

సుభగత్వంబుల్

సుగమంబు భాగవతమను

నిగమంబు వరింప ముక్తినిరసనము బుధా!

భాగవత ప్రాశస్త్యము తెల్పునట్లు

వంటి దీ వద్యము. శుక మహర్షి ప్రోక్ష

మై టురింటిది, శ్లేషతో కూడినది. రు

గ్వయాపుకు ఎరరినగా ‘రసోవైశుః’ అ

భాగవతము ఇలాటి భాగవత వాఙ్మ

యము నోడనే భక్తి రీత్యము ఏర్పడి

నది. ఇది భక్తి ప్రబోధమైన కావ్యము.

అమృత ప్రవాహముతో వచ్చిన ఈయన

అపశబ్ద దోషము అను ఎవ్వరు లెక్క

చేయలేదు

మహాల్క్ష్మి నరసింహ & కో

వేపరు, కాగలికో, బుక్స్

&

జనరల్ మర్చెంటుస్

నీతమ్మనందు, రాజమండ్రి-1

భక్తి కవిత్వము నన్నెచోడుని కవర సంభవములో కలదు. పాంక్తి రికి సోమన భక్తి కవిత్వమును బసవపురాణములో చెప్పెను ఇందు భక్తికి సంబంధించిన పారవశ్యమున్నప్పటికి అది అందరికి హృదయైక వేద్యమైనది కాదు. కేవలము శైవమతారాధనకు సంబంధించినది. కనుక ఇవి భక్తి ప్రధానమైన కావ్యములు కావు కేవలము శైవమతావలంబన ప్రధానమైన కావ్యములు. అద్వైతులు కూడ ఆరాధింతురు. అందరికీ ఉపాదేయమైనది భాగవతము కాని పైరచనలు శైవులకు మాత్రమే ఉపాదేయములు వీటిలో భేద భక్తి, ఆభేద భక్తి ఉన్నాయి. భాగవతము నందు భేదములేని భక్తి ఉన్నది ఇది అందరు చగువుకొనెడి ఉపాదేయమైన కవిత్వము, తెలుగులో నూటికి నూరుపాళ్ళు భక్తి కవిత్వము ఉత్కృష్టమైన కవిత్వం.

పోతనామాత్యుని గజేంద్ర మోక్షము ఆంధ్రులకు విత్య స్మరణీయము. పారాయణ ముట్టును గజయూధ ప్రస్థానము మొదలు యూధపతి మకరిచే పట్టు చదు వరకుగల కథ మూలముని కిండ గజేంద్రుని స్తుతి మూలానుసారముగానే యున్నది గాని ఆస్తుతిమాలకు మేడవోయనఁ దగిన ఈ క్రింది పద్యమునకు మూలము లేదు.

‘లావొక్కింతయు లేదు ధైర్యము విలో
లంబయ్యె ప్రాణంబులున్
రావుల్లపెను మార్చుచు తనవున్
డస్సెన్ శ్రమం బయ్యెడిన్
నీవేత్తు నితిఁ పరంబెరుగ ము
న్నింపం దగన్ దీనునిన్
ర వే ఈశ్వర కావవే కరద సం
రక్షింపు భద్రాత్మకా’

తనన్న పరాయణుడైన వైకుంఠుని భూలాకాశమునకు తీసికొని వచ్చు ఈ పద్యము భక్తి పరాయణత్వమునకు పరిమోచక

భాగవతము శిల్ప భూయిష్టముగ ఉన్నప్పటికి దానిరచనా విధానము సర్వ జనోత్కృష్టమైనది. ఇందు పోతన అపారమైన భక్తి భావమును చేకూర్చినాడు అందువలన చాలవ యుక్త భాగవతానికి అపారమైన గౌరవ భావన కలిగినది

భక్తి కవిత్వ మగునది పోతనగో అనిపించినది భక్తి కవిత్వములో మాఖ్యమైన లక్షణం భక్త్యా వేదము ఇది అతాకకమైన అపారభక్తి ఈ భక్త్యావేశ విషయమున భారతముల కర్త కూడ చాలలేదు ఇతడు ఆనామోహ్యుడైన ధీశాలి. ఎంతమేధావియో అంత హృదయ సంపద కలవాడు కనుక భక్తి కవిత్వానికి హృదయ సంపద జీవము. ఈ భక్త్యావేశంలో అనేక అపకల్పాలు అనాచిత్యాలు రావచ్చు. తప్పు లేదు. దీనిని అతాకక దృష్టితో పరిశీలించవలెను ఎవి శ్రవాహములో కొట్టుకొని పోయే గడ్డి పోచల వంటివి.

భక్తికి ప్రధానము నిరంతరము ధ్యానముచేసి కొనుటయే నవవిధములైన భక్తి మార్గంలో సంకీర్తనముఖ్యమైనది. పోతన కవిత్వవిధానములను సంకీర్తనతోకూర్చి రమ్యముగా తీర్చిదిద్దాడు మేధావియైన అరవిందుడు (ఎల్.ఎల్.ఎడ్) అతియోగ కవిత్వ మని తెల్పినాడు ఇదియే జలశుభ్రమైన ఉత్తమ కవిత్వము ఇదియే సహజమైన పాండిత్యము సత్కవి పరి నిర్భుతి ఈ భక్త్యావేశంలో మిక్కిలి సన్నిహితంగా ఉంటుంది.

(5 వ పేజీ 1 వ కాలం తరువాయి)
వియోగమత్యంత దుర్భరమనియు భావించిన పట్ల కవులు చెప్పదలచుకొనిన భావమును చెప్పకయే కంటతడి బెట్టించగల్గినారు.

‘శోకరూపిణి యైన యశోధరాంబ కీ తఱిన్ తోడికొడలనైతి నేను’ అని తనను తాను శోకదేవతగా నూహించుకొని యశోధరకు తోడికొలిగా నైతి నని భావించినది. అంతర్గత వేదనను మనోహరమైన భావమున వ్యక్తపరచగలిగినారు సుందరవేదన నందుని దీనాలాపములు చక్కగా వర్ణితములు. ఈ విధముగా నన్నయ మొదలుకొని ఈనాటి వరకు కవులు ‘ఏడుపు’ వర్ణనను తమ కావ్యాలలో చక్కగా వర్ణించినారు. పలువురు కవులు పలురకాలుగా ఏడ్పును వర్ణించి ఏడ్పు వర్ణన యందు సైతము రామణీయకమును సాధించి, కవులచేతిలో నేది యైనను మనోహరముగా మారునను మాట వాస్తవ మని ఋజువు పరచినారు.

—*—

ఎలిమెంటరీ తరగతులనుండి డిగ్రీ తరగతులవఱకు అన్ని తరగతుల టెక్సు బుక్సు, గైడులు, జనరలు బుక్సు సరసమైన ధరలకు హాల్ నేలుగాను, రీటైలుగాను సప్లయిచేయు ప్రసిద్ధమైన బుక్ స్టాలు -

ఏ. ఆర్. ఎజిన్సన్

విజయవాడ-1.

పురాణములు - భక్తి

- శ్రీ మల్లాప్రగడ శ్రీమన్నారాయణమూర్తి, ఎం. ఏ.

(గతసంచిక తరువాయి)

సంప్రదాయ భేదము -

ఉపనిషత్ప్రతిపాదిత భక్తిలో బ్రహ్మ వాదమే కాని ఇష్ట దేవతలకు స్థానములేదు. అద్వితీయుడైన ఒకే ఒక్క బ్రహ్మను గూర్చిన ధ్యానము, మననము, జ్ఞానమార్గ సాధనములుగా చేర్చిన బడినవి. కాని పురాణముల కాలము నాటికి ప్రాచీన వైదిక యుగము నాటి దేవతలు మరిల సాధనని దృష్టి నాకట్టుకొనిరి విష్ణు, శివ, శక్తి, నూర్య, గణపతుల నాధారముగా గొని వైష్ణవ, శైవ, కార్త, సౌర, గాణా పత్య ఉపాసక సంప్రదాయము తర్పడి, ఆమెములను పరిపూరించుటకై విభిన్న పురాణములు, ఉప పురాణములు, రూపొందినవి. ఇందు వైష్ణవ, శైవ, కార్త మతములు మూడును విశేషమైన ప్రాధాన్యము నందుకొన్నవి. ఇవి భక్తి మార్గ ప్రాశస్త్యము నినుమడింప జేసినవి. సాధన విషయమున తమతమ సంప్రదాయ మాలను బట్టి ప్రత్యేకమైన ప్రణాళికా పద్ధతులను రూపొందించినవి.

పురాణములందొక విశిష్టత గలదు. భక్తి మార్గమునకు సంబంధించిన ప్రత్యేక సాధనలను, భిన్నమత సంప్రదాయము లందలి విలక్షణతలను, విశేషములను వివరించుచునే 'మౌలిక సత్యముక్కడై' యను విషయమును మాత్రము విడుదల పునరుద్ఘాటించుచున్నవి పురాణములు. భిన్నవిభిన్నమత సంప్రదాయము లందలి ఉపాసన పద్ధతులను ఇష్టదేవతా నిర్ణయ సాధనని గాణాబులలో నుండునట్లు వివరించుచునే, ఉపాస్యమగు భగవత్ తత్త్వము మాత్రము అభిన్నము, అద్వితీయము అను విషయమును ముఖ్యక, దృఢ పరచుచున్నవి.

శివ, విష్ణు స్వరూపములే కాని, తత్త్వము మాత్ర మభిన్న మని కాశీఖండము వివరించుచున్నది.

'యథా శివ స్తథా విష్ణు

ర్యథా విష్ణు స్తథా శివః॥

అంతరంగ శివ విష్ణో శ్చ

మనా గమిన విద్యతే ॥'

ఈ విధముగా పురాణములు భగవత్ తత్త్వమును, 'భిన్నతత్వములూ' నేకత్వము మనెడు మన సంప్రదాయమును వివరించుచున్నవి.

వైష్ణవ భక్తి మార్గము -

విష్ణు భక్తి పురాణ కాలము నాటికి ప్రచారము నందుకొన్నది ఋగ్వేదము నందు విష్ణు సంబంధమైన సూక్తముల సంఖ్య విచారించితే మించి లేదు. వేదము లకు సంబంధించిన సంహితాయుగమున ఇంద్రునికే విశేషమైన ప్రాధాన్యముండెడిది. కాని కాలక్రమమున ఇందుని ప్రాధాన్యము తగ్గుచు, విష్ణువు ప్రాధాన్య మధికము కావచ్చినది. విష్ణువు ఇంకొక నికేసఖు డని ఋగ్వేదమంత్రము లెడ నెడ చేర్చిన చున్నవి.

పురాణ కాలము నాటికి ఇంద్రుని స్థానములో విష్ణువును ప్రతిష్ఠించెడివాడు విష్ణు సంబంధమైన విష్ణు, నాందీయ, గరుడ, పద్మ, బ్రహ్మవైవర్తి, భాగవతాది పురాణములందు విష్ణుమహిమ విశేషముగా

వ్యక్తీకరింపబడినది విష్ణు పారమ్య ముగ్ధ డింపబడి, విష్ణువే పరమాత్మగా, ఆరాధ్య దేవతగా వూరింప బడినాడు. ఈ పురాణము అన్నింటను విష్ణువే పరవత్త్వ మని సిద్ధాంతీకరింప బడినది. అట్టి విష్ణువు రామకృష్ణాద్యవతారరూపములలో కూడ వూహ్యుడైనాడు. రామ కృష్ణవతారము లాధారముగా భక్తి భావ ధార

విశేషమైన పరిపుష్టి నందుకొన్నది. ప్రాచీన కాలమునుండి నేటి వఱకు యారాధన భావము, భక్తి, జ్ఞానదశ నుండి ప్రేమదశకు మారినది భక్తి భావము ప్రేమ మయ మైనది.

భక్తి కేవలము ముక్తి మార్గముగాక ప్రేమ స్వరూపమై విలసిల్లినది ప్రేమ స్వరూపమైన భక్తి పాదమని హృదయ మును తీరముగా లోగొన్నది. భక్తుని జీవితమున భగవత్ప్రేమ వికాసము వరా కాన్త నందుకొన్న అట్టి భక్తుడు మోక్ష మును కూడ కొరక, నిరంతర భగవత్ప్రేమ భాగ్యమునే ఆభిలషించును. భగవత్ప్రేమలో పరమానంద ధరితుడై, నిరంతర సేవానిరతుడై యుండునట్లు నయ్యమని ప్రార్థించును ఇట్టి పరిమోక్షార్హుడైన భక్తి భావము శ్రీమద్భాగవతమున ప్రస్ఫుటమగు చున్నది

"న కామయేనస్యం తవ పాద సేవనా దకించన ప్రార్థ్యతేమా ద్వరం విభా"'

'ప్రభూ' భక్తుడు ప్రార్థింపవలసిన ఉత్తి మిత్రము మగు వరము నీ పాద సేవయే. దానిని వదలి, ఇతరములగు వరము లను నేను ప్రార్థింపజాలను' అని యొక భాగవతుని యాత్మనివేదనము

'ఆధ్యాత్మిక సాధనమును తత్త్వము నుండి ప్రేమకు, ఆశ్చర్యముండి హృదయము నకు, జ్ఞానమునుండి భక్తికి ప్రస్థానింప జేసేవి పురాణములు సోహమ్యును అద్వైత మంత్రము కంటె 'దాసోఽను' మృగా ద్వైత భక్తి భావనమే విశిష్టమని పురాణ యుగము నాటి సాధకులు నమ్మచుండిరి

అద్వైతమున కంటె ద్వైతమున కెక్కువగా అవకాశ మిచ్చినది వైష్ణవ భక్తి మార్గమే ఈ వైష్ణవ భక్తి పురాణ యుగము నాటి విశిష్టత.

నారద, కాండిల్యులు తమతమ భక్తి సూత్రములందు భక్తి స్వరూపమును, భక్తి లక్షణములను వివరించిరి. భక్తిని నిర్వచించిరి పరమ ప్రేమయే భక్తి యని నాగ

సిద్ధాంతము, కాబట్టి పరమమైన అమరక్తి
యెట్లు కలుగునో దాని స్వరూపమేమో
విష్ణుపురాణము వివరించుచున్నది

కర్మఫలము నను భవించుటకై తాను
వేయి జన్మలెత్తినను, అన్నింటను భగ
వానునియందు నిశ్చలముగ భక్తి
భావము తన హండుని, అవివేకి యగు
దాని కంటిటి విషయ వాంఛయుండునో.
నిరంతరము వాసుస్మరణము గావించు
తఃకు దైవమునందంతటి ప్రీతి యుండు
నని, శేపునియందు గల ఈ అచంచల
మైన ప్రీతి తన హృదయమున కన్నడును
దూరమకారా దని ధిక్తుకు భావించును.
విష్ణు పురాణమునందు ప్రహ్లాదుని ప్రార్థన
ఇట్టిదే

“నాథ ! యోని సహస్రేషు

యేషు యేషు క్రతా మ్యహమ్ |

తేషు తే వ్యసంభా భక్తి

రచ్యుతాస్తు సదా త్వయి ||

యా ప్రీతి రవివేకానాం

విషయే వ్యస పాయినీ |

త్వా మను స్మరతిః సా మే

హృదయా న్నావ సర్పతు ||”

మనస్సును ఇంద్రియ సంబంధముగ
కోర్కెలనుండి మరల్చి భగవంతుని
యందు లగ్నము గావించుటయే ఉత్తమ
భక్తియని గ్రహింప వచ్చును భక్తి
మార్గ సాధనను ప్రహ్లాదుడు హేర్మో
నను

“శ్రవణం కీర్తనం విష్ణోః

స్మరణం పాదసేవనం

అర్చనం వందనం దాస్యం

సఖ్యమాత్మనివేదనమ్

ఇతి పుం సార్పితా విష్ణోః

భక్తిశ్చేన్న నైవ లక్షణా ||”

జ్ఞానవైరాగ్యములు భక్తి పరిపాకక
ములు జ్ఞానము భక్తిని ప్రదిస్తము గావించు
చును వైరాగ్య భావనచే అంతరాత్మ
యందే పరమాత్మ దత్తనము సాగ్య
మగును జ్ఞానవైరాగ్యములతో కూడిన

భక్తిని గూర్చిన ప్రశంస భాగవతము
నందు కలగు

“ఏ ష్యుద్ధానా మనయో

జ్ఞానవైరాగ్యయు క్తియా |

పశ్యన్త్యాత్మని చాత్మనం

భక్త్యా క్రుత గృహీతయా ||”

శ్రద్ధాశువులై వేదశాస్త్రముల నభ్య
సించి, జ్ఞానవైరాగ్య సహితమైన భక్తిని
సాధించిన మునులు ఆత్మదర్శనము గావించు
చుకొన గల్గుదున్నారు

భక్తధర్మముల నాచరించు సమయ
ములో సాధకుడు శాస్త్రవిహితమగు
ధర్మాను సానమును నీతిని సాంఘికము
లగు కట్టు బాటులను, విధ్యుక్త ధర్మము
లనుపాటించ వలయును

వైష్ణవుడు మానవశేయ మాధనశేవ
యని గుర్తించుట వైష్ణవధర్మము. వైష్ణవ
లక్షణములను పద్యపురాణము వివరించు
చున్నది భయార్ద్రుడగు వాని కభయము,
విద్యార్థికి విద్యాగానము, అన్నదానము,
ఉదక దానము, దీనుల, రోగుల సేవ,
ప్రజాసేవకై ఉద్యానముల నిర్మాణము
రావిచెట్లు నాటుట, గోసేవ, వైష్ణవ
ధర్మములు

‘అభయం యే చ యచ్చన్తి

భీరుభ్య శ్చతురానన |

విద్యాదానం చ విప్రేభ్యో

విజ్ఞేయాస్తే చ వైష్ణవాః ||

త్సుత్సాన్త ప్రసీది తేభ్య శ్చ

యే యచ్చన్తి వ్యన్న మంబు చ |

కుర్య త్యే రోగి కుక్రూషాం

జ్ఞేయాస్తే వైష్ణవా జనాః |

ఆరామ కారిణో యే చ

పప్పలారోపిణోఽపి యే |

గోసేవాం యే చ కుర్వన్తి

జ్ఞేయాస్తే వైష్ణవా జనాః |”

దయాశుభై ఉదాత్తి మానవ ధర్మము
లను పాటించుట, సంఘములో పదిమందికి
సాయపడుట భక్తుని లక్షణ మని, కర్తవ్య

మని, అదే నిజమైన భక్తియని వైష్ణవభక్తి
మార్గము సూచించుచున్నది

శ్రవణక్తి మార్గము -

పురాణయుగములో శ్రవ భక్తి కూడ
ప్రచలితమైనది శ్రవ పురాణములందు
శివుడు స్రష్టగా, రక్షకుడుగా, సంహారకు
డుగా అభివర్ణింప బడినాడు వాయు,
శివ, లింగ, స్కంద, కూర్మ బ్రహ్మాండాది
పురాణములు శివ పారమ్య ప్రబోధక
ములు పద్యపురాణోత్తర ఖండమున శివ
గీతలు, కూర్మపుం జాంతర్గతముగు ఈశ్వర
గీతలు, శ్రవభక్తి మార్గమునకు సంబంధించిన
విశేషములను హేర్మోను చున్నవి
శివమాహాత్మ్యమును వివరించు చున్నవి

శివ పురాణము ననుసరించి జ్ఞానమే
మోక్షప్రాప్తికి ముఖ్యకారణము జ్ఞాన
ప్రాప్తికి సాధనము భక్తి శివతాదా
త్మ్యమే ముక్తి అజ్ఞానముండి ముక్తిని
పొందినప్పుడే సాధకుడు అహంకారము
నుండి కూడ విముక్తుడు కాగలడు అట్టి
జ్ఞానియే శివతాదాత్మ్యరూపమైన మోక్ష
మును పొందగల డని శివపురాణము
ప్రవచించు చున్నది

అజ్ఞానా ద్యూరతో భూత్వా

జ్ఞానవాన్ జాయతే యదా |

త దహంకార నిర్ముక్తో -

గూఢి శంకరాతాం కు సః ||”

జ్ఞానము ద్వారా ముక్తిని సాధించు
సాధన పరంపరను శివపురాణము సుక్ర
మముగా నిరూపించుచున్నది సద్గురు
కటాక్షముచే నత్సాంగత్రిముచే శివ
మహిమా శ్రవణము, ఇట్టి శ్రవణము వలన
ప్రేమ కలుగును ప్రేమయేభక్తిమూలము.
శివభక్తి ఆత్మసాంగమునకు ప్రేరణము.
ఆత్మసాంగము శివతత్త్వజ్ఞానమునకుసాధ
నము జ్ఞానసంపన్నుడగు సాధకునకు
మోక్షప్రాప్తి తథ్యము

‘జ్ఞానమూలం తిధాఽధ్యాత్మం

తస్య భక్తిః శివస్య చ |

భక్తే శ్చ ప్రేమ సంప్రాక్తం

ప్రేమస్తు శ్రవణం మతే ||

వాటియ సాంస్కృతిక పక్షపాతిక

శ్రవణస్య సతాం సజ్జః
సజ్జస్యచ గురుః స్మృతః।
సంపన్నేచ తథా జ్ఞానే
ముక్తిర్భవతి నిశ్చితం ॥

కూర్మపురాణాంతర్గతము లగు ఈశ్వర
గీతలందును జ్ఞానభక్తి విశిష్టత చెప్పబడి
వది జ్ఞానము ద్వారా తన్నారాధించు
సాధకుడే తనకు ప్రియతమ భక్తుడని
ఈశ్వర గీతా ప్రవచనము

‘సర్వేషా మేవ భక్తానా
మిష్టః ప్రియతమో మమ ।
యోహి జ్ఞానేన మాం నిత్య
మారాధయతి నాన్యథా!’

శివప్రాశస్త్యము వేదోపనిషత్తుల
కాలమునను గలదు రుద్రనామము నాటి
వ్యవహారము. ‘మంగళమయము, ప్రస
న్నము పాపవిनाశకము, నైన నీ సన్ని
ధిక మయ్యు జేర్చుకొమ్మని వేద ఋషులు
‘రుద్రుని ప్రార్థించి ౪ శ్వేతాశ్వతరో
పనిషత్తు శివునిప్రాధాన్యమును వివరించు
చున్నది తన శక్తి చేతి లోకములను
నియమింపగల రుద్రునే బ్రహ్మ వేత్తలు
కోరుచున్నారని, సృష్టి, స్థితి, సంహార
నిర్వాహకుడు ‘రుద్రుడే’ అని, శ్వేతాశ్వ
తర ఋషి రుద్రునే పరతత్త్వముగా
స్తుతించెను ౨ ఇట్లు వేదోపనిషత్తులు
ప్రతి పాదించిన రుద్రుని ఆలంబనము
గావించుకొనియే పురాణములందలి శైవ
వక్తిమార్గము నెలకొన్నది

శివభక్తి విధానము శ్రవణ, కీర్తన,
పననము లను మూడు సాధనములను
హోగ్రునుచున్నది శ్రవణేంద్రియముల
ద్వారా శివ మహిమలను విని, వాక్కుచే
పరమేశ్వర గణములను కీర్తించి, మన
ప్పుచే నిరంతర చింతన గావించుటయే
సాధన

శ్రోత్రేణ తస్య శ్రవణం
వచసా కీర్తనం తథా।
పనసా మననం తస్య
మహాసాధన ముచ్యతే।’

శివపురాణవిశ్లేష్యర సంహిత దీనిని
గూర్చి ఇంకను విపులముగా చర్చించు
చున్నది స్త్రీసౌఖ్యము నెడ మానవుని
మనస్సులో గల స్వాభావికమగు ఆసక్తి
వంటిదే శివ విషయికములైన వచనములను
వినుట యందు శ్రవణేంద్రియమునకుండ
వలయును శైవసాధనలో దీనినే శ్రవణ
మందురు శ్రవణమునెడ ఆసక్తి ప్రాథ
మికము మధ్యమదశలో కీర్తనము అనం
తరము శ్రేష్ఠమైనది, తురియమైనది, మన
నము శంకరుని ప్రతాప, గుణ, రూప
విలాసములను సంగీతము ద్వారా, నామ
సంకీర్తనముద్వారా స్తుతించు సాధనమే
కీర్తనమున కనువుగ రూపించును మహి
మాన్వితుడగు శివునిపట్ల ఆతడనురక్తుడై
కీర్తనమునకు కడంగును శ్రవణ కీర్తన
ములు మననమునకు మార్గము చూపును
సర్వేశ్వరుని నామ, రూప, గుణ, విలాస
ములను నిరంతరము చింతించుట శ్రేష్ఠ
మైన సాధనము పూజ, జపము మున్న
గునవి ‘మననము’ పేరిట ప్రసిద్ధ మైనవి

‘యేనాపి కేన కరణేన చ శబ్ద పుంజం
యత్రక్షచి చ్చివపరం శ్రవణేంద్రియేణ।
స్త్రీకేళినద్వంద్వతరం ప్రణిధీయతే యత్
తద్వైబుధాః శ్రవణ మత్రజగత్ప్రసిద్ధమ్॥
గీతాత్మనా క్రుతిపదేన చ భాషయా వా
శంభుప్రతాపగుణరూప విలాసనామ్నాం।
వాచాస్ఫుటంతరసవత్ స్తవనం యదస్య
తత్కీర్తనం భవతిసాధనమత్ర మధ్యం॥
పూజాజపేశ గుణరూప విలాస నామ్నాం
య్యుక్తి ప్రియేణ మనసా

పరిశోధనం యత్ ।
తత్ సంతతం మనన మీశ్వర దృష్టిలభ్యం
సర్వేషా సాధన పరే ష్యసి
ముఖ్య ముక్తమ్॥’

ఇట్టి క్రమమైన సాధన వలన శివ
యోగ భావనా నిరూఢహృదయుడై,
సాధకుడు ముక్తిపదవి సందుకొనగల్గు
నని శివపురాణము చాటుచున్నది.

‘ఏవం మనన పర్యంతే
సాధనేఽస్మిన్ సుసాధితే।
శివయోగో భవేత్తేన
సాలోక్యాది క్రమా చ్ఛనైః॥’

శివుని కృపను పొందినవానికి శివభక్తి
యోగము సాధ్యము భక్తిగలిగిననే దైవ
కృప లభించునని మన నమ్మిక ఈ సంశ
యమును నివారించి, దైవకృప, దైవభక్తి
వరస్పరాశ్రితము లని శివపురాణము
వివరించు చున్నది అంతురము నుండి
బీజము, బీజమునుండి అంతురమువలె
దైవానుగ్రహముచే భక్తియు, భక్తిభావ
నచే దైవకృపయు సంభవించును

‘ప్రసాదా ద్వేవ తాభక్తిః
ప్రసాదో భక్తి సంభవః ।
యథే హంతురతో బీజం
బీజతో వా యథాంకురః ॥’

శివుని యనుగ్రహ మనన్యసామా
న్యము. దైవానుగ్రహము గల్గిన పతితున
కైనను, మూర్ఖునైనను, పండితునైనను
ముక్తి తథ్యము. శివభక్తుడు ఆయోగ్యుడై
అయినను, కరుణామూర్తియగు పరమేశ్వ
రుడు వాని పాపములన్నింటినీ నాశము
గావించి, వానికి ప్రసన్నుడగుచున్నా
డని శివపురాణము హోగ్రునుచున్నది.

‘పతితో వాఽపి ధర్మాత్మా
పండితో మూఢ ఏవవా।
ప్రసాదే తత్త్వజా దేవ
ముచ్యతే నాత్ర సంశయః॥

అయోగ్యానాం చ కారుణ్యాత్
భక్తానాం పరమేశ్వరః
ప్రసీదతి న సందేహా
నిగృహ్య వివిధాన్ పలాన్॥’

పతితులు సైతము పరమేశ్వరాను
గ్రహమును బడయ జూలదు రని సుప్ర
మాణముగా నిరూపించుచు, ఆధ్యాత్మిక
సంపద కొందఱికి పరిమితముకాక,
యెల్లరకును అని చాటుటకే మనపురాణ
ములు

దాశరథి కవిత

అలోచనాలోచన కాంతివలయంలో మహాకవి దాశరథి మానవతాపథం !!

- శ్రీ డా బి. ఎన్ ఆచార్య, ఎం. ఏ, పిహెచ్ డి.

‘ఈ భయంకర బాధామయధాత్రి
ఇక ప్రియకంఠ మాతుంది ఈరాత్రి,
వ్యాపిస్తున్న సహకాంతి జ్వాలలు
అవి మానవతా మందార మాలలు!!’

అని, అలోచనాలోచన కాంతి పథంలో
తాను పయనిస్తూ, మనసుకూడా ఆహ్వాని
స్తున్న మహాకవి దాశరథి - తన నవ
కవితా మందార మాలలను శ్రీ జలగం
వెంగళ రావుగారికి అంకితం చేశాడు ఇది
దాశరథి ఆప్యాయతన పతాక వెంగళ
రావుగారి ఆనందానికి ప్రతీక. వీరిద్దరు
చిరకాలమిత్రులు అని అంటే కేవలం
చాలదు ఒకరి కొకరు ప్రాణంలో
ప్రాణం, గానంలోగానం ఇప్పటివరకు
దాశరథి అర్జించిన, ఇక ముందు అర్జించు
కోబోతున్న కీర్తి కనుక జలగం వారి
మూర్తి ప్రజ్వలిస్తూనే వుంటుంది నిరం
తరం దాశరథి వెన్నును, వెన్నును తట్టి
లేపుతూ ఆయన విప్లవకవితా జీవితానికి
స్ఫూర్తినిచ్చిన. ఇస్తున్న శ్రీ వెంగళ
రావుగారు ఈ కావ్యాన్ని స్వీకరించ
టానికి ఎంతో అర్హుడు అయినా దాశ
రథి ఇంకా ఇంకా ఆయనకు ఋణపడే
వుంటాడు

ప్రజల్లో తిరుగుతూ, ప్రజాసమస్య
లను అవగాహన చేసుకుంటూ, వాటికి
పరిష్కారమార్గాన్ని అన్వేషిస్తూ, తన
కవితా కిరణాలతో వెన్నుతట్టి లేపుతూ
‘జాతి’ కేతను, తన కవిత్వము అంకిత
మైపోయిన ప్రజాకవి దాశరథి - మహా
కవి ప్రజలలోడిదే ఆయనలోకం.
ఆయనవంటే ప్రజల నిరంతరపయనం.
దాశరథి ఈ సమాజం అణువణువులలోకి
చొచ్చుకుపోయాడు కనుక నే-

‘వీడిజీవితం, వ్యథాజీవితం
విషాద గాథాకలిత జీవితం’

అని ‘వీడిమొనిసి’ స్వీయగాథను తాను
విసి, ఎనకు విసిపించి గలిగాడు స్వాతంత్ర్యం
వచ్చింది దని మామూలుగా అం
దరూ సంబరపడిపోయి, భారీఎత్తున
ఉత్సవాలు, ఉర్రేగింపులు చేసుకుం
టుంటే ఆయనకు నచ్చలేదు పేరుకు
స్వాతంత్ర్యం వచ్చినా, మనం సాధించా
ల్సిన ముఖ్యమైనది మరొకటుంది అని
సాధించేవరకు మనజాతికి పండుగే లేదు.
అసలు ఇప్పుడు మనకు అభివృద్ధి స్వేచ్ఛ
కాదు మనకు కావల్సింది పనిచేసి, ఫలిత
మంతా పదిమంది పంచుకునే స్వేచ్ఛ
మనకు కావాలి ఇంకా-

తన తిండిలేనివాడు
కనిపించ బోనివాడు
అర్జించుకున్న స్వేచ్ఛ
అసలైన స్వేచ్ఛ యగును.’

అని దివ్యసందేశాన్ని అందించాడు
సామ్యవాదమే ఆయన లక్ష్యం, సమ
సమాజమే ఆయన ధ్యేయం, అవి సాధిం
చిన నాడే - మనస్వాతంత్ర్య మాసం
అవుతుంది భరతాంబహాసం అప్పుడే
ఆ సేతు శీతనగమూ జనతా విలాసం
దర్శన మిస్తుంది కాంతియుత ప్రయోజ
నాల కోసం అణువును భేదించి, భారత
కీర్తిని దశదిశల వ్యాపింపజేసిన కాస్త్ర
జ్ఞులను ప్రశంసిస్తూ-

‘పిచ్చినాడు అణువును

ఆయుధంగా వాడు తాడు

మంచివాడు అణువును

నేస్తుగా మలచగలడు.’

అనే మానవతా సందేశాన్ని అందిం
చాడు

అణువుతో బౌద్ధధాలు
అణువుతో రథాలు
అణువుతో అతిమాతన పథాలు
అవిరకాలంలో కల్పిస్తాం’

అని - అణువును అభ్యుదయానికి సాధ
నంగా వాడుకోమని, వాడుకోవాలని
ఆకాపూరితమైన ‘అణుగీతి’ని వినిపించి,
అణుయుగ వైశిష్ట్యాన్ని వెల్లడించాడు.
అభ్యుదయ కవితాన్ని ఆక పునాది
అందుకే -

‘హింసా, రక్తపాతం

ఇంకా జరుగుతున్నా

ఎన్నటికైనా అవుతుంది

ఈ జగన్నాటకం సుఖాంతం.’

అని దాశరథి అభ్యుదయకవితాసాధాన్ని
నిర్మించాడు నాటిమనిషిని బ్రతికించుకో
లేని చచ్చు బ్రతుకుపై దాశరథికి ఎంతో
విరక్తి. అందుకే-

‘ఈదుమర యవనికనుచించి

కృతాను కీలికగా రగిలించి

వజరజ వణికే అగ్రము

గజగజలాకే గుప్తము

రోగిని

బైరానిని

నిరుజేదరాలిని

విశ్వక్రామిక జనానిని

కాపాడుకుంటాను.’

అని క్రాంతి గీతని పాడుకొన్నాడు. తన
ఆశల రవ్వలమీదగా ‘ఈమరక్రీడ’ ను
సలుపుకున్నాడు. రెండు చీకటికొండల
మధ్య, నిర్బీడన కాలప్రవాహమీద
వెనుగులవంటేన’ ను నిర్మించుకొని, అనం
తయానం సాగిస్తున్న దాశరథికి - ఉగాది
పంటల్లో ఆకలి మంటక కనిపించాయి.
అందుకే

‘గజదంత గోపురం

లోకాదు కాపురం,

కార్మికులు గోపురం

కవికి అంతఃపురం

అంటూ తననివాసస్థలం ఎక్కడో నిశ్చయంగా చెప్పాడు అంతటితో తృప్తి పొందక తన ప్రయాణాన్ని ఆపుకోక-

‘ఊమ మంతరించాలి.

సమృద్ధి సాధించాలి
అనే దీక్షతో ముందుకు సాగుతున్నాడు. ఊమం అంతరించి, సమృద్ధి సాధించి లోకకల్యాణం జరిగినప్పుడే దాశరథి ప్రయాణానికి విరామం కలుగుతుంది.

‘రెండు కళ్ళు, గొంతు ఒకటి
రెండుకాళ్ళు నడక ఒకటి
కలసి నూర్చుని మః మంవరము
కలతలు తొలగించు కందాము’

అని ఐకమత్య కుభగీతాన్ని వినిపిస్తూ, విశ్వజనాభిషేక తానందేశాన్ని అందించి, ప్రజల గుండెల్లో శాంతి చంద్రికలను కరిపించిన కవి చంద్రుడు దాశరథి-

‘కుశ్యంజ కీయాల ముళ్ళకాగిలి
సడలి తెలుగు జాతి అవుతుంది
పూలొగిలి’

అని ఆశించాడు ఆయన ఆశించిన పూల లొగిలి కోసం తెలుగు జాతి నిరంతరం కృషిచేయాలి ఆశయాన్ని సాధించాలి, ఆసాధన కోసం-

‘అనురాగపు విరజాబాలు విలసిల్లాలి
హృదయంలో సౌగంధ్యం వెడజల్లాలి
మధుమాస ప్రభమోదయ మంగళవేళ
సౌహార్దపు విరతేనెజల్లు పడాలి’

అనే విషయాన్ని ఈతరం, ఈజనం గ్రహించి, నవజీవనవికాసాన్ని పొందాలి

అజంతా పాతరాతి విగ్రహాలకళ్ళల్లో శాంతిని, ముఖాల్లో శాంతిని దర్శించిన నవకళామూర్తి దాశరథి ‘అంతర్దర్శనం’ అఖిల జగత్తుకు ఆద్యా పాఠం కొవ్వొత్తిగో పాటు తానుకూడ కాలిపోగల ననే త్యాగ సౌఖ్యాన్ని ప్రకటించిన దాశరథి అనంతలోకానికి ఆదర్శమూర్తి చీకటి గుండెలను చీల్చే కిరణాల ఘరికలతో లోకంలోకి దూకే లోకవాంఛవుని

నయనాల్లోకి రేదేక దీక్షగా చూడగల దాశరథి కవిని సామాన్యమైనదికాదు! ప్రజారాజగ్రస్త హృదయాలకు అమృత ధార

చదువుకై ఇల్లూవాకిలి అమ్మిన అమ్మ నాన్నలకు పట్టెడన్నం పెట్టలేని పరమ దరిద్రుడైన పట్టభద్రుణ్ణి-

‘భద్రతలేని పట్టభద్రుడు
‘శాంతి’, ‘సహనం’ అర్థం తెలియని
భగ భగమండే నవయుగరుద్రుడు”
నక నకలాడే నవయుగరుద్రుడు

అని తీవ్రాతి తీవ్రంగా చిత్రించాడు బ్రతుకు తెరువు చూపించలేని చదువులూ, డిగ్రీలూ వ్యర్థమని విమర్శించాడు ప్రజాస్వామ్యం, సామ్యవాదం అంటూ వల్లస్తే చాలదు. వాదానాలతో, నినాదాలతో

‘వ్యర్థం నేతకు రాదు అస్తవ్యస్తమైన ఆర్థిక వ్యవస్థ మారకపోతే మనిషికి ఆవస్థ తప్పదు వర్గ భేదమూ, నిరుద్యోగమూ, పరశీడనమూ పోవాలి. ధనస్వామ్యం అంతరించి జనస్వామ్యం ఆవతరించాలి. అప్పుడే జనావధి తరిస్తుంది, అందుకు-

‘క్రామిక వర్గం కదలాలి
యువతీయువకులు ఈగమరంలో
నవనాయకులై నిలవాలి

అని ఉత్తేజకరమైన సందేశాన్ని వినిపించి దాశరథి ప్రస్తుత వ్యవస్థపై తిరుగుబాటు చేసాడు దాశరథి ఆశించిన నూతన వ్యవస్థకోసం ప్రతివ్యక్తి కృషిచేయాలి. ప్రయత్నిస్తే సాధించలేని దేదీ పుండదు ఈభావాన్నే ప్రోత్సహిస్తూ-

‘నవబాష్ప ధారలో నవ్వు కాగలవు
ముళ్ళతీగెలలోన పువ్వు కాగలవు
యత్నించి చూడమని అంటాను నేను
రాశ్వరాసులలోన రవ్వ కాగలవు’

అని మానవతా శక్తిని కొనియాడాడు మానవజాతి మనుగడకు ‘శాంతి’ ఒక్కటే శరణ్యమని చెబుతూ-

‘రక్తం నదులై పారకపోతే
రాదా గెవలూపన్?’

బుర్రలు బుర్రలు పగులక సమస్యకు లేదా సాల్వేషన్? హింసా, యుద్ధం బేట డేటెడ్ అని నే నంటాను-

శాంతిఒక్కటే మానవజాతికి సరియగు సాల్వేషన్. అని శాంతి సందేశాన్ని అందించాడు. వీరైతే ప్రణయాన్ని పెంచ మన్నాడు కాని ప్రళయం దించటం ఘోరమన్నాడు మనసైతే మల్లెలు విసర మన్నాడు కాని రాళ్ళను రువ్వవ ద్దన్నాడు అడిగితే దారి చూపమన్నాడు కాని పెడగారి చూపటం తగదుసుమా! అని హెచ్చరించాడు ఈ హెచ్చరికలో, అభ్యర్థనలో దాశరథి వ్యక్తత్వం, కవిత్వ తత్త్వం ఎంత శాంతియుతమైనవో తెలుస్తున్నవి.

‘విప్లవం అంటే అర్థం తెలియనివానికి పిస్తూలు పట్టిన వాడే విప్లవవాది
విప్లవం అంటే అర్థం తెలిసినవారికి పిస్తూలుకు గురియైన వాడే విప్లవవాది’.

అని గాంధేయవాదం ప్రకారం విప్లవ మంటే యేమిటో తెలియజేసిన దాశరథి-

‘నా జాతి గతజీవితాన్ని వర్తమాన కాలంలో కూడి భవిష్యత్తుతో హెచ్చజేసిన పక్కా లెక్కలమేస్తారు ఆ బోసినోటి మహాత్ముడు’

అని విశిష్టంగా గాంధీమహాత్ముని ప్రశంసించారు. తరతమ భేదాలు మరిచిపోయి, తల్లిజాజకు తరలి రండని అందరినీ ఆవ్వనించిన దాశరథి.

‘కలాన్ని జండాకర్రగా కవితను కాంచనపతాకగా గగనాంచలాల ఎగ రేస్తూ’

పయనించే పథికుడు, భవ్యభావనా రథి కుడు. ప్రజాహృదయ మూలికలు పులకించే విధంగా, శాంతికన్యలచేత ప్రగతి గీతికలు పాడించి, ప్రభావృత్తిములు అడించి, తామసప్రకృతినే హరిహరిగ

శాంతిమీరుడు దాశరథి - 'శాంతి' నా పక్కనుంటే రోజూ సంక్రాంతి అని పరవశత్వంతో క్రాంతిగీతాన్ని పాడాడు నవచైతన్యం పొంగే యువకులకు, మిత్రులకు-హింసను నేర్పిధ్వంసం కావద్దని హెచ్చరిక చేసాడు ఏదో ఒకదేశంలో, ఎప్పుడో ఏదో అయితే అలాగే మనదేశంలో అవా అని అన కూడదు. మేధావికమునుకై మేటికృషిని చేసి, ప్రజలసమస్యలను తెలిసి ప్రవర్తించాలి హింసాత్మక బుద్ధితో పాతివ్రపంచం వైపు పరుగుతీయ దలచకూడదు బాంబులతో సాధించటం కాదు-పై వాన్ని హృదయాల్లో సాధించాలి ఇది దాశరథి విప్లవతత్వం ఈ తత్వాన్ని బాగా ఆకళింపు చేసుకొని, ప్రవర్తిస్తేనే మానవజాతి శాంతి కాంతులను నింపుకో గలుగుతుంది

‘మన శాస్త్రజ్ఞులు కావించే మహిమాన్విత ప్రయోగాలు మానవాళి కంఠటికి ఆనంద సంధాయకాల’

కావాలన్నదే దాశరథి ఆకాంక్ష, ఈ కాంక్షలోనే ఆభ్యుదయం రూపుదిద్దుకుంటుంది

బహుముఖ ప్రజ్ఞావంతుడైన దాశరథి శాంతి గమర యోధుడు విప్లవానికి సముచితమైన వ్యాఖ్యానం చేసి, విప్లవమంటే రక్తపాతంకా దని హితబోధ చేసిన కవి దేశమడు దాశరథి-ఏలంకాల్ని వస్తువుగా గ్రహించి కవిత్వాన్ని రచించినా-‘శాంతి’ని బోధించటమే ఆయన లక్ష్యం అగ్ని ధారను కరిపించినా, రుదవీణను వినిపించినా, మహాంధ్రోదయగీతికను ఆలపించినా, కవిత్వాపుష్పకంలో విహరించినా ఆయన ఆ లోచనాలు ఎప్పుడూ ‘శాంతి’నే దర్శిస్తాయి ఆయన లేఖని ఎప్పుడూ ‘శాంతికవిత్వం’నే సృష్టిస్తుంది.

కవిగా అప్పకవి ప్రతిభ

- శ్రీ కే. కిశోరుబాబు, ఎం. ఏ.

(గతన చిక తరువాయి)

- శ్రీ కే ఆశోకుబాబు, బి ఎస్ సి (ఆగ్రి)

హింసపుల వివాహవిధి యందు వరుడు వధువు యొక్క వామపాదమును పట్టుకొని సన్నికల్లుపై త్రొక్కించు నాచారి మున్నది దాని కారీలాక్షణ భుట్టము నందుగూడా ప్రవేశపెట్టికవులు కలితములైన కల్పనల నొకటా ఆయమకు భక్తితో ప్రార్థిస్తూ చిన్ని పువ్వు లర్పించి నారు శంకరాచార్యుల వారు తుహిన గిరివంశధ్వజపటమైన దేవిని స్తుతిస్తూ నీమీ గాకులు కరిన కమరీకర్పర తుల్యములని సజ్జలు వర్ణిస్తున్నారు గాని అటు పంటి వాటిని మరి వివాహ సమయమున శివుడు చేతితో పట్టుకొని రాతిపై (సన్నికల్లుపై) ఎటులండినాడో అని వర్ణించినాడు

పదంతే కీర్తిహం
ప్రపదమపదం దేవి, విపదం

కథం నీతం గద్భిః

కరిన కమరీ కర్పరతులం

కథం వా పాణి భృ

ముపయగన కాళే పురభిదా

యదాదాయ న్యస్తం

దృచదిదయ మానేన మనసా

(సౌందర్యలహరి 83 వ శ్లోకము)

నీలకంఠ దీప్తితులవారు దేవి పాదస్పర్శ హృదయములో తగుల వలయునన్న యుత్కంఠను ప్రదర్శిస్తూ ఓరిశ్యజననీ నామగ్ను కోమలమైన దగుచో అది మృదువులైన సీచరణములకు పాదుకయగు గాక కరినమైన గొడల నీవు శంకరుని కృగ్రహణ మొనర్చునపుడు రాతిని ద్రొక్కించు విధముం దుపయోగపడును గాక అని ఆను, కంపకలుగు నట్లుగా అంబును అర్పించినాడు

స్వాత్మోమలం యదిమనో

మమవిశ్వమాత

స్తత్పాదయోర్భుజుల యో

స్తవ పాదు కాస్తు

స్వాత్మోర్భుజం యది కర

గ్రహణేపురాతే

కర్మభోగా విధా

భవతూపయోగః

(ఆనందసాగర స్తవము)

అప్సవి గూడ సన్నికల్లును ప్రస్తావించి ‘అమృతగన్న యమృత’ ప్రస్తుతించినాడు పరిణయవేళయందు దన

పాదముబల్లక సన్నెకంటిపై

దిరముగ మోప కంతునకు

దీర గదా పగ యంచు నీలకం

ధరుడు దరస్మితుండగుట

దద్యాయాహిష జాగరత్వసుం

దరముకురంబునం గని యె

దన్యుడ మందు భవాని గొల్చెదన్.

(అప్పకవీయ పీఠికా భాగములో 21వ

పద్యము తనపాదమును పట్టుకొని సన్నెకంటిపై మోపి మదనునిమహిమ అపారము, అతని జయించుట అసాధ్యము. జగదేకమోహనుడు మధుపగుణ చాపనాగుడు, మనసిజుడు అగు అతనికి నావంటి ఉగ్రుడుకూడా దాసోహ మనక తప్పినదికాదు చివరకు విజయము అతనినే వరించినది అతని పగ కూడాతీరినది అని మనసున తలచుకొనుచు ఎలనవ్వు నవ్వుచున్న పరమేశ్వరుని తోరంపు మూర్తిని అతని యొక్క సర్పకంకణ ఫణాగ్ర తన్న దర్శింపజూచు గాంచి పార్వతి మనసు పులకితలతోడవాళించుచున్న దట. పార్వతి పరమేశ్వరుల తుర్యప్రకృతులను గురిగలిప జేయు పాదజైన కర్ణన మిది

రామరాజ భూషణుని యెడల వైమనస్యము ప్రకటించినను అతనికి ఈపద్యములోని ‘సన్నికల్లునకు’ ప్రేరణ మిచ్చినది.

వసుచరిత్రలోని

శ్రీ భూపుత్రి వివాహవేళ నిజమం

జీరాగ్ర రత్న స్వతీ

బాభిగ్రస్తీ వరాంఘ్రి రేణు భవక

న్యాలీల యంచ నృదిం

వాభావింప శుభక్రమాకలనచే

దద్రత్నముం గప్పుసీ

తాభామాపతి ప్రోచుతిం దిరుమతేం

ద్ర శ్రీమహారాయనిన్.

(వసుచరిత్ర 1-1)

అను పద్యమే అనవచ్చును. వివాహవేళ సీతాదేవి తన తులారోటియగ్ర రత్నము నందు ప్రతి బింబమును గని అది శ్రీరామ పాదస్పర్శనమువలన జనించిన కన్యాలీల మనుచు భావించుచుండగా సన్నికల్లుద్రోక్తిండు నెపముచేత మంజీరహాభిస్థుగు రత్నమును మాటుపరచి శ్రీరామచంద్రుడు సీతాదేవి భ్రాంతిని పారవ్రోలినాడట అప్పకవి పద్యమునందు పార్వతి పరమ శివుని పన్నగకంఠణ ఘోగ్రరత్న దర్పణమునందు అతని రూపమును గాంచి హసించినది రామరాజ భూషణుని పద్యమునందు సీతాదేవి నిజమంజీరాగ్రరత్నమునందు ఛాతను గాంచి రాముని పాదస్పర్శనము వలన ఉద్భవించిన కన్యాలీల యనుచు భ్రమించినది సన్నికల్లుపైని పార్వతి పాదమును మోపిన అప్పకవి శివుడు కంఠుని స్పృశించినాడు సన్నికల్లును ద్రోక్తించి రామరాజ భూషణుని శ్రీరామడు సీతాదేవి భ్రాంతిని దూరము గావించినాడు అందెయందలి రత్నమున బింబమును పరికించి అది శ్రీరామచంద్రుని పాదస్పర్శనమువలన జన్మించిన కన్మియ యని సీతాదేవి భ్రమించిన దని రామరాజ భూషణుడు వర్ణించిన భావమునకు మూలాధారమైనది తిమ్మన వారిజాతాపహరణమున కనిపించుచున్నది, అది పార్వతి పరమేశ్వర వివాహ వర్ణనరూప మగు శివస్తుతియం చున్నది

పాలతుల్ గోగట గ్రుచ్చియై త్రితలబ్రా

హ్వయించు నవ్వేళ నా

దల గంగం దననీడ దానకని మా

గర్భంబొప్ప వేటొక్క తొ

య్యలియించున్నది నెంచు పార్వతియనూ

యావా ప్తికన్నవ్వు కొ)

నైలపూదాలుపు కృష్ణరాయనికి సం

ధించు నృపైశ్వర్యముల్

(వారిజాతాపహరణము 1-2)

చెలికత్తెలుకాగిట జిక్కిబట్టి పార్వతీదేవి చేత తిలబ్రాహ్మ వేయించువేళ శివునికపర్వము నందలి మందాకినీ సలిలమున ప్రతి ఫలించిన తన ప్రతిబింబమును గాంచి మరి యొక కాంతామణి యను భ్రాతృచే పార్వతి తాను చెంచుచుండ పరమశివుడు హసించుచున్నాడట నందితిమ్మన గంగ యందు తన నీడను గాంచి గోరి మరొక యువతి యని భ్రమించి అనూయ పడిన దని వర్ణించగా రామరాజ భూషణుడు దానిని సీతాదేవి తన హంసక రత్నము నందుగని రఘువతి పాదస్పర్శమహిమ యని భ్రమించిన దని వర్ణించినాడు తిమ్మన తలబ్రాహ్మవోయ వేళయని పేర్కొనగా రామరాజ భూషణుడు దానిని సన్నికల్లు ద్రోక్తిండు వేళ యని వర్ణించినాడు. అప్పకవి వీరిరువురి పద్యములను పరిశీలించి యుండవచ్చునా తలబ్రాహ్మవోయ వేళ యను తిమ్మనగారి భావమును పరిణయవేళయని అప్పకవి మార్చినాడు దానికి రామరాజ భూషణుని 'శుభక్ర మాకలనచే' అనునది జోడించి అది సన్నెకంటిపై మోపి అని అచ్చతెలుగులోనికి అను వదించినాడు

తిమ్మన పరమశివుని జడల యందలి గంగలో నీడ కన్పించినదని పాదకటక రత్నమున ప్రతిబింబించిన దని, పేర్కొని నాడు అప్పకవి దానిని పరమశివుని అహి ఘణాగ్రరత్న ముకుంబునందు గనిపించిన దనివర్ణించినాడు మొత్తముమీద ముగ్గురు కవులు తెలుగు వారల పెండ్లి పద్ధతులను

దేవతలచేత గూడా ఆచరింపజేసి సాహిత్యప్రియులకు పంచదార గలిపిన పాల వంటి తియ్యటి పద్యముల నందించినారు.

తాలగణపతి చిన్నారిపాన్నారి చిలిపి చేష్టలను కొండాడటము తిక్కనకేతనలికాలము నుంచి కనిపిస్తున్నది. అప్పకవి గూడా తల్లిదండ్రులకు ముద్దుగూరుస్తూ ముద్దల నందించే గజాన్ముని అభీష్టసిద్ధి కొరకు ప్రార్థించినాడు

తిన్నని యొక్క యెత్తుననె

దత్తగాయున్నిలలాత్తుడు నృదం

బననిరు చెక్కులం గాని

ముద్దుగొనంగ నొకింత నెమ్మెగం

బనువుగ వెన్నకుం దిగిచి

యత్నవిహీన పరస్పరాస్యచం

బనములు దల్లిదండ్రులకు

బన్నుగ గూర్చు గజాన్ము నెక్కిదన్ (అప్పకవీయపీఠికాభాగము 22వపద్యము)

హేరంబుని వాహనమగు ఎలుక పరిమ శివుని మకుట భూషణమగు సర్పమును గాంచి భయపడి నెనుకకుఁ దగ్గగా, తన వాహనమగు మయూరమును ఉసికొప్పి దాని భీతిని నివారించుచు కుమారస్వామి తన అగ్రజానకు ప్రీతిని చేకూర్చుచున్నాడట కార్తికేయుని భజిస్తూ అప్పకవి అందమైన ఊహయొనరించినాడు.

జనకుని గొల్వవచ్చునల

చామర కర్ణుని లేజి నందివా

హనుముకుటాహిగాంచి భయ

మంది పిటిందికి బోవ జూచినం

దనశిమావు దీ కొలిపి

దానిభయంబు హరించి పూర్వజా

తునకు ముదం బొనర్చు గుహు

దుర్ధర శక్తి వహు నృ జించెదన్.

(అప్పకవీయపీఠికాభాగము 28వపద్యం)

అప్పకవికి ఉత్పేక్ష లనిన ముక్కువ యని అతడు గావించిన ఈస్తుతులన్నింటి వలన తెలియుచున్నది

తెలుగు పలుకుబడి పాలుపును వెలొప్పుచు తనకు గన్నమున గనిపించిన పయో

యహపత) నేత్రుని స్వభావోక్తిలో
సౌరుగా వర్ణించినాడు

మిగుల జేతులరెంటు మేటిశంఖంబును

జుట్టుగెదువయును బట్టువాడు

ముద్దుల గుమ్మ లొమ్మదియ లిద్దరు

కైదండలిడ పీటుగలుగువాడు

బంగారు చెఱుగుల పచ్చని హొంబట్టు

దప్పటి యెల్లవాటొప్పువాడు

హాగకేయూగమంజీర కోటిరాది

భూషణంబులు చాల బూనువాడు

నూడుగస్తూరి తిలకంబు వొడలువాడు

తలచి చూచిన నాకులదైవ మగుచు

బొలుచు నాకుల దైవంబు భోలువాడు

నిలిచె నొకరుడు నాగుముంగలను గలను

(పీరికా భాగము 91వ పద్యము)

తనతాత సోమయ సోముని (శివుని)
కంటె ఉన్నతుడని రవపాళము వంటి,
రవేసాకులవంటి పలుకులతో రమ్యముగా
వర్ణించినాడు.

ఒకని వాకిలిగాచియుండ దెన్నటికైన

నుగ్రుడుగాడు నానొక్కనాడు

కింటమంటల రాల గనుగొన దెవ్వరి

నెర దెన్నటికిని నీరుమోవ

గుత్తుకందు విషంబు గూరిచి వర్తింప

డనిశంబు పరులను నడగికొనడు

సంతతంబును బోరుషముత్పత్తి గాంచడు

క్రతువులు దా జేయుగాని చెఱుపడు

(పీరికా భాగము 78 వ పద్యము)

కృష్ణదేవరాయల తండ్రి ఈశ్వరమహా

రాజు ఈశ్వరునికంటె ఉత్కృష్ట గుణ

ములు గలవా డని నంది తిమ్మన

తామసవృత్తి లేదు, సత

తింబును నుగ్రుడుగాడు పారుషం

బేమియువెల్లిగాను, తన

కందును బై మఱిరాజు లేడు సుం

గామములోన నొక్కనరు

గాసికి వాసిదొరంగ డీశ్వర

క్రృషిమహిళా మనోహరుని

నాటియె యీశ్వరు డెన్నిభంగులన్.

(పారిజాతాపహరణము 1-9)

అని వర్ణించినాడు తిమ్మనగారి ఒరవడి
లోనే అప్పకవి తనతాత సోమయవైభవ
మును వెల్లడిగావించినాడు

సోముని నందనుడు 'వెంగన' బుధు
డన నెగ డె, జగంబున సోముని నంద
నుండు బుధుడగు టరుడే అని సాగముగా
చమత్కరించినాడు.

రజుల సాంకర్ష్య మొనరించినా డని
పోతనను తిరస్కరించినను కవిస్తుతి
యందు ఆతనిని స్మరించినాడు. ఆతని
అంత్య ప్రాణల రచనా విధానమునకు
అక్కర్నితుడై ఆతని వలెనే శంపాతిలను
గరిపిస్తూ రచించినాడు

దాంతు హరిచరణ భక్తి

స్వాంతరసాతిలనిశాంతు సత్యంతదయా

వంతు సమతీత విధి క

ల్పాంతు బరమశాంతు నయ్యనంతు

దంతున్.

నామది దలంచెద సుపర్ణ నామధేయు

మరహర విధేయు నమర సమూహ శేయు

గనః నిభ కాయు భక్షితకాద్రవేయు

వక్త్ర కాంతి జతాత్రేయు వైనతేయు

(పీరికా భాగములో

11, 12 పద్యములు)

అప్పకవి కవితను ఎగుడుదిగుడు దారుల

గుండా గాకుండా నూటిగా సరళముగా

నడిపించినాడు రమాయణ మహా

మాలారత్నమైన హనుమంతుని, వెన్నుని

దళవాయి అయిన విష్వక్సేనుని స్తుతిస్తూ

రచించిన పద్యము లందుకు ప్రమాణ

ములు

పాయకకొల్టు రామజన

పాలుడు జానకి జూడనంపుచో

కోయధి గోష్ఠనంబు క్రియ

గోప జీవాలునదాటి లంక క

త్యాయ త లీలబోయి దివి

జారుల గోమల బోలె బట్టి బా

హయత శక్తి గొట్టి సతి

నారసి తిద్విభు గన్న మారుతిన్.

(పీరికలో 14 వ పద్యము)

గోష్ఠదీప్యతవారాశం మశకీ కృత

రాక్షసం అను శ్లోకమును ఈశ్వరమున
చక్కగా పొదిగినాడు.

తిన్నని వేత్రము కలుముల

కన్నియ వన్నియనుచా స్రకమంతలమునం

దెన్నొందు జాము మనిపెడు

వెన్నుని దళవాయి దలతు విష్వక్సేనున్

(పీరికలో 13 వ పద్యము)

అప్పకవీయమునకు పీరికవాస్తా విద్వాన్

శ్రీరామరవిదారసామిశర్యగారు (వావిళ్ళ

వారి ప్రచురణ పుట 110) అప్పకవి కవి

తను గురించి ఈవిధముగా ప్రశంసించి

నారు వారిమాటలతోనే ఈవ్యాసము

నకు ముగింపు పలుకుతున్నాను

‘అప్పకవీయము లక్షణ గ్రంథ

మయ్యుగా నిందలి కవిత మృదుమధు

రము సాధారణముగా లక్షణగ్రంథముల

లోని పద్యములు నిం నో బద్ధములు

మాత్రమే, అందు యతిప్రాస పూజా

కుసుమములు, జల్లిపల్కులు, మెండుగా

నుండు నని పండితుల తలంపు. ఇతర

గ్రంథములపట్ల నట్టి యభిప్రాయము

నిజమేకావచ్చుగాని యందుల కప్పక

వీయకవిత యపవాదము ఆమూలాగ్రము

పద్యములు చక్కని కంటువడని నడక

గలవై యున్నవి అప్పకవి పోతన భాగ

వలమును లేఖకారసాంకర్ష్యమును నాది

లాక్షణికులు లుదాహరింపమాని రని

చెప్పినను ‘సలక్షణంబుగా కిమ్మహి నేమి

టం గొదవ’ యను నుదాత్త భావముగల

వాడై సోతన కవితారీతి సంత్యాను

ప్రాసాది శబ్దాలంకార భూయిష్టముగా

దన లక్షణ గ్రంథములోని పద్యములు

ప్రాసెను లక్ష్యములంబు దళమస్కంధ

ములోని కృష్ణచరిత్ర ఘట్టములు మెం

డుగ గలవు. కవిస్తుతిలో సహజపాండి

త్యుని స్మరించెను లక్షణభాగమున

నిక్కమైన రసాలంకారాత్మక కవిత

లేకన్నను గ్రంథావతారికా భాగమున

నట్టికవిత రాణించుచున్నది.’

శతపక్షపక్షిక

వ సం తో త్న వ ము

19481 తేదీ ఆదివారం సాయం
కాలం 6 గంటలకు రాజమండ్రి ఆల్బాన్
మినియం మర్చంట్స్ ఆసోసియేషను
హాలులో హుమారుక్లబ్బు యాజ్ఞయానమున
వసంతోత్సవ సందర్భమున సాహిత్యసభ
జరిగినది. సభకి శ్రీవిద్యార్థి బులుసుసీతా
రామశాస్త్రిగారు అధ్యక్షత వహించిరి.
మహాభారత పరిశోధకులు మువ్వరకు డా.
జొన్నలగడ్డ మృత్యుంజయరావు డా.
నరదుల గోపాలకృష్ణమూర్తి శ్రీ చోబోట
చిన్మయబ్రహ్మకవిఎంపీ గారితో హుమారు
క్లబ్బు పక్షమున సన్మానము జరిగినది.
ప్రతినిధ్యమున రసము చిప్పిలు భారత
పరిశీలనకు చేరిన సభలో క్లబ్బు వారిచే
సభ్యులకు ఇత్తు రస సమారాధనము
గావింపబడినది.

సభ శ్రీ S V వాసువేంద్రరావు
ఎం. ఏ. బి. యిడిగారి ప్రార్థనతో ఆ
సభ ముగిసినది ఆరంభమున క్లబ్బు ప్రధాన
ధ్యక్షుడు డాక్టరు యం రామకృష్ణ
రావు గారు అధ్యక్షుని ముఖ్య అతిథిని
సభాప్రారంభమున సన్మాన్యము చేసి
పైకి ఆహ్వానించి పరిచయము చేసిరి.
ప్రార్థనానంతరము శ్రీసత్యవోలు వేంక
టేశ్వరరావు జూనియరు ఇంజనీరు
వంశతం వచ్చింది అనే శయమును
జాతీయకంఠముతో ఆలపించి సభకు
వసంత శోభను చేకూర్చినాడు.

అధ్యక్షులు తమ తొలిపలుకులలో
వసంతమును ప్రాధాన్యాన్ని వేద
ప్రమాణసహితంగా వివరించి భారతం
ఆంధ్రభాషకి, కావ్యసరస్వతికి వంశతో
దయం అని తెలిపి, భారతగ్రంథప్రాశ
స్త్యాన్ని తత్పరి శోధన యందలి క్లిష్టతనీ
వివరించారు

సభా ప్రారంభములు గానకళోద్ధారక
శ్రీ బుగ్గా పాపయ్యశాస్త్రిగారు హుమారు

యక్లబ్బు వారి సాహిత్య వ్యాసంగాన్ని
ప్రశంసించి వాగ్మతల పెట్టిన ప్రతివర్ణవ
సంతోషన కా గ్రీకమానికి తమ ఆశీస్సు
లిస్తూ తోడ్పాటును వాగ్దానముచేసిరి

ముఖ్య అతిథి ఇక్ కంటాక్స్ ఆఫీసరు
శ్రీ సానుంటి శ్రీరామమూర్తిగారు
భాషాపోషణ గావింపు ప్రభువులు జమిం
దార్లు లేనియీ కాలమున ప్రజలు పూను
కొని ఉత్తమ గ్రంథములనుకొని చగవ
వలెననిరి కవిలకు పం కులకు దగిన
ప్రాంతాహమియ్య లే ననిరి భారతము
వంటి మహా గ్రంథముల పరిశోధన చేసిన
నారిని సన్మానించుట మిక్కిలి యుచిత
మనిరి

క్లబ్బు కావ్యనిర్వాహక వర్గమువారు
పరిశోధకులు మువ్వరకు ముంధ్రవ్య
ములు, శాలువారు, ఒసగి సత్కరించిరి

భా తములో తాము పరిశోధించి,
వ్రాసిన విషయములను కొన్నిటిని డా.
మృత్యుంజయరావుగారు సోదాహరణముగా
వివరించిరి. నన్నయ ఋషిత్వము డాని
వేదధర్మ ప్రకాశకు డాని వక్కాణించిరి.
వ్యాస భారతమునకు నన్నయ్య గావించిన
పరిష్కారమును వివరించిరి.

శ్రీ నందుల గోపాలకృష్ణ మూర్తి
ఎం. ఏ. పి.హెచ్. డి. గారు ఆంధ్రమహా
భారతము బేవదేశిక ప్రతిపత్తి 'అనువిష
యముపై తాము పరిశోధించి వ్రాసిన
కొన్ని అంశములను వివరించిరి. భారతము
నిత్య జీవిత విధానాన్ని తేట తెల్లముగా
బోధించిన దని, మానవుడు సత్వగుణలో
నడవడానికి కావలసిన ధర్మములన్నియు
భారతమున గలవని తెలిపి 'ధర్మశాస్త్ర
జ్ఞులు ధర్మశాస్త్రంబని పద్యానికి
వివరణ యిచ్చిరి. ఆపద్యము భారతము
పట్ల సార్థకమని తమ పరిశోధనలో
ఋజువైనట్లు తెలిపిరి. భారత పున పాఠ
నములు పెంపొందుటకు కృషి చేయ
వలెననిరి.

శ్రీచెబోలు చిన్మయ బ్రహ్మకవిగారు
కవిసార్వభౌమ శ్రీ పాదకృష్ణమూర్తి

శాస్త్రి గారి, జీవితము గ్రంథములు
అను విషయమును గురించి తాము పరి
శోధనచేయుచున్న విధానమును గురించి
వివరించిరి. అందులో ఎదురౌతున్న చికా
కులను గురించి, వాటిని అధిగమించుటకు
చేయుచున్న కృషిని, తెలిపిరి. శిల్పము
చేడకుండ శ్రీ శిల్ప భారతము మూలాన
సారముగా రచింపబడిన విధమును ప్రశం
సించిరి. కృష్ణ భారతమును వ్యాస భారత
తోను, కవిత్వయు భారతముతోను సరి
పోల్చి పరిశోధించుట శ్రీశానవాసేనను
త్వరలో ఆకాగ్యమును పూర్తి చేయ
నున్నట్లు తెలిపిరి

క్లబ్బు ప్రధానకార్యదర్శి యం. రామ
కృష్ణాపుగారి వందన సమర్పణతో
10 గంటలకు సభ ముగిసినది.

కృత్తిమృగా గ్రంథావిష్కరణ మహోత్సవము.

పరమ పవిత్రమైన శ్రీరామనమి ఆది
వారం సాయంకాలం 6 గంటలకు కాకి
నాడ శ్రీ సూర్యకళామందిరంలో శ్రీ
సీతారామ కల్యాణమహోత్సవము శ్రీ
శ్రీరామ చంద్రపరబ్రహ్మకు శ్రీ బులుసు
వేంకటేశ్వరులు ఎం. ఏ. రచించి ప్రక
టించిన 'శ్రీరామ కథా సామ్రాజ్యము'
(వివిధరామకథల సమీక్ష) Lives of
Ancient Indian Saints
(Volume one) ప్రాచీన భారత
వర్ణమహర్షుల చరిత్ర తొలి సంపుటము
అంగీకరణము ఆశాకృతిన్యకలకు శ్రీ
సీతామహాలక్ష్మి స్వయాపలకు శాస్త్రోక్త
ముగా వివాహమహోత్సవము జరిపించిరి.
షణ్ముఖ బ్రహ్మ వలె ఆటుగురు ఉద్దండ
లగు బ్రహ్మలు వేదఘోష చేయుచుం
డంగా సుప్రసిద్ధ నాదస్వర వాద్య బృం
దయుగళము మంగళవాద్యఘోష కావిం
చుచుండగా సరిగా ఆటుగంటలకు
కల్యాణమహోత్సవము ప్రారంభమై
నది. శ్రీక్షుకుల ఆనందోత్సాహములు

పల్లమును చున్నను ప్రకాంతిని కృష్ణవాతా వరణము సభ్యులను సహృదీహితులను జేసి వైచినిది శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మ పాదములు కడిగి శ్రీవేంకటేశ్వర జగదర్శి సీతామహాలక్ష్మీ సమాన కృతి కన్యా యుగళమును శ్రీరామని కర్పించుట, వేదోక్త వివాహము, మంగళనూత్ర ధారణ, తలంబాలు, వేదోక్తస్వస్తి, ఆశీస్సులు, కల్యాణ వైభవము సహస్రముఖముల, చాటినది

కల్యాణమహోత్సవానంతరము సభ్యులకు వడపప్పు పానకము, ప్రసాదము ప్రతి ఒకరికి వారు వారు కూర్చున్న స్థలములలోనే అందింప బడినది

తదనంతరము జరిగిన మహాసభకు నాందిగా శ్రీపరమస్తు గోవిందాచారి ఒక్కొక్కరిని ఒక్కొక్క పద్యములో వేదికనలంకరింప వలసినదిగా ఆహ్వానింపించిరి తొలుత కృతికన్యాప్రదాత శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులు, తరువాత సభాధ్యక్షుని రాజు శ్రీమతి రమాదేవి, భారతీయవిద్యాభవన్ కు చెందిన శ్రీ యన్ వేంకటరావు, కుమారి సత్యజ్ఞానేశ్వరి, శ్రీమతి ఉమా రాణి, శ్రీమతి సర్వమంగళాదేవి, శ్రీమతి పద్మావతిదేవి సభావేదిక నలంకరింపగా నందరిని పూలమాలలతో, ముంచెత్తిరి ఈ మహాసభ శ్రీగాయత్రీ మహిళా మండలి (జగన్నాథపురం) శ్రీ నవ్యాంధ్ర మహిళామండలి (గాంధీనగరం) శ్రీ శ్రీదేవీ సత్సంగము (శ్రీరామనగరం) వారి సంయుక్తా ధ్యర్మకమున జరుగుటచే పెక్కుమంది స్త్రీలతోపురప్రముఖులతో సభాంగణము క్రొక్కిరిసి పోయినది

ప్రార్థనానంతరము ఆధ్యక్షురాలు శ్రీమతి రమాదేవి గ్రంథద్యుగమును అవిష్కరింపవలసినదిగా శ్రీవేంకటరావును గోరి సభ్యుల కరతాళధ్వనుల మధ్య మంగళవాద్య వేదఘోషల మధ్య కృతి స్వయమును శ్రీనేమానివేకంటరావు అవిష్కరించిరి కృతిసమర్పణ (అంకతి)పద్య

గీత్యములను ఆంధ్రమున నాండ్లమున శ్రీ ములును వేంకటేశ్వరులు చదివి వివరించిరి. శ్రీ శ్రీరామునకు ఏకపత్నివ్రతభంగము కలుగనట్లు లిమకృతి కన్యాద్వయమును శ్రీ సీతామహాలక్ష్మీ స్వరూపలనుగా భావించుట్కతమకృతికన్యలను త్కృత్రయమైన రాముని కిచ్చుట ధర్మభంగము కాన ధర్మభంగము కాకుండునట్లు శ్రీరామని రామచంద్ర పరబ్రహ్మగా భావించి బ్రహ్మకన్యకలను పరబ్రహ్మ కిచ్చినట్లు విశ్వాసించుట అందరికి ఆనంద ప్రదమైనది.

పిమ్మట శ్రీమతి రమాదేవి 'శ్రీరామ కథా సామ్రాజ్య' కృతినీగుణించి శ్రీ వేంకటరావు 'Lives of Ancient Indian Saints' కృతినీ గుణించి సభ్యులను తన్మయ మయ గంభీరోపన్యాసముల నొసంగి రెండుకృతులు రెండు ధ్రువతార లని ప్రశంసించిరి

శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము వారు విడువేల దూప్యములతోను, శ్రీ గాయత్రీ మహిళా మండలి, నవ్యాంధ్ర మహిళా మండలి, శ్రీదేవీసంఘమువారు, నూటపదార్లు నూటపదార్లతో దుక్ఖాలు వాలతో వస్త్ర యుగళములతోను శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులను సమ్యాంకించిరి. శ్రీ తడవర్తి వేంకటేశ్వరరావు, శ్రీ అల్లమరాజు రామమూర్తి, శ్రీ అవసరాల రామారావు, పద్మతులు ఒక్కొక్క నూట పదార్లతో కని సత్కరించిరి డా కస్తూరి వేంకటాచలము నూతన వస్త్రము లొసంగిరి.

కుమారి సత్యజ్ఞానేశ్వరి (మహారాణి కళాకాల ఆంధ్రోపన్యాసకురాలు) తమ గురువులగు శ్రీ వేంకటేశ్వరుల కవితా పాటవాన్ని, ప్రజ్ఞా, ప్రాజ్ఞవాన్ని గుణించి చక్కగా మాటాడినది.

తిరువారీ జరిగిన కావ్యభరణ కావ్య క్రమముతో శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వర విరచిత 'శ్రీ వేంకటేశ్వర శతకము'నుండి శ్రీమతి పి. ఉమారాణి బి. ఏ, అతి మనోజ్ఞ కంఠముతో కావ్యగానము చేసి సభ్యులను ఆనందతన్మయులను జేసినది. అనంతరము శ్రీమతి అల్లమరాజు సర్వమంగళాదేవి శ్రీ వేంకటేశ్వర విరచిత రామాయణ దేవీ భాగవతముల నుండి పెక్కు పద్యములను మనోజ్ఞముగా గానము చేసిరి. పిమ్మట శ్రీమతి పద్మావతి దేవి వేంకటేశ్వర విరచిత 'శ్రీ సీతారామ కల్యాణ మహోత్సర శతకము' నుండి పెక్కు పద్యములు మనోహర కావ్యగానము చేసిరి వక్తలకు, కావ్య గాయనులకు సహృదకర్తలకు ముఖ్య శ్రోతలకు పుస్తక యుగళమును పంచి పెట్టి శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరుల తమకు జరిగిన సమ్మానమునకు అందరికి కృతజ్ఞత తెలిపిరి. ఇన్ని మహిళామండలలు, ఇంత వృద్ధాపూర్వకముగా ఈ మహాసభ నిర్వహించుట అపూర్వ మని మహావిశేషమని వారందఱిని అభినందించిరి.

శ్రీమతి రమాదేవి తమ తుది పలుకులలో శతాధిక కృతిముఖచాల విస్తరించిన శ్రీ వేంకటేశ్వర మహావాణి అజరామరము అద్వితీయము అని, ఆవాణిని నిరంతరము మన మితోధికముగ పూజించుచునుండ వలసినదే అనీ శ్రీమద్రామాయణ భారత భాగవత, దేవీభాగవతాది మహాకృతికర్త మన సమకాలికు లగుట మనమహాభాగ్య మని పలికిరి.

శ్రీ గాయత్రీ మహిళామండలి వారి రామమంగళ గాన సుధతో సభ సరిగా తొమ్మిది గంటలకు ముగిసెను.

స మా లో చ న సం పు ట ము లు

వివిధ సాహిత్యాది విషయాలకు చెందిన 241 రచనలతో గూడిన సమాలోచన తృతీయ సంపుటము 24 సంచికలు ఒకే వాల్యూముగా హాఫ్ క్యాలికో బైండు చేయబడి అమ్మకమునకు సిద్ధముగా నున్నది.

వెల రు. 20 లు. ఎం. బి. ద్వారా పంపినవారికి పోస్టుఖర్చులు మేమే భరించి రిజిష్టర్డ్ పోస్టులో పంపగలము. వి. పి. పద్ధతిలేదు.

మొదటి, రెండవ సంపుటముల వాల్యూములు పూర్తిగా అయిపోయినవి.

— సంపాదకుడు,

అడ్రసు '—

సంపాదకుడు, బు లు సు నీ తా రా మ శాస్త్రి,

రిటైర్డ్ తెలుగు లెక్చరరు, వి. టి. జి. కాలేజి,

6-8-7, ఇక్స్ సు పేట (త్యాగ రాజనగర్), రాజమండ్రి-1.